

Måndagen den 7 maj

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 26 och 27 april.

§ 2 Herr förste vice talmannen meddelade att herr *Lange* enligt till kammaren inkommet läkarintyg var sjukskriven ytterligare under tiden den 5–31 maj.

Herr *Lange* beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgörömlånen.

§ 3 Ang. de mindre och medelstora företagens upplåning ur AP-fonden

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Sjönells* (c) den 7 mars framställda interpellation, nr 57, och anförde:

Herr talman! Herr *Sjönell* har frågat om jag vill medverka till att de mindre och medelstora företagen bereds möjligheter att öka sin upplåning ur AP-fonden. I interpellationen behandlar herr *Sjönell* främst AB Industrikredit och AB Företagskredit och pekar bl. a. på att en kraftig eftersläpning råder i de bägge institutens utbetalning av beviljade lån. Detta leder enligt herr *Sjönell* till att de mindre och medelstora företagens möjligheter att investera ännu en gång stryps i ett skede, då investeringsbenägenheten tenderar att öka.

Någon sådan risk föreligger inte enligt min bedömning. Ett uttryck för detta är att Industrikredit och Företagskredit inte avvisar någon seriös låntagare, vars investeringsobjekt fyller gängse företagsekonomiska räntabilitetskrav. Jag vill vidare erinra om att dessa institut fungerar som ett slags hypoteksinstitut, dvs. de lyfter av lån, som de investerade företagen som regel tagit upp i bankerna. Avlyft av dessa banklån mot långa lån i Industrikredit och Företagskredit kan och skall ske först när investeringen är färdig. Institutens kö av låneobjekt som är färdiga för avlyft uppgår i dag till ca 250 miljoner kronor. Den genomsnittliga väntetiden för avlyft uppgår till omkring fyra månader.

Självfallet är det angeläget att söka minska denna väntetid. Men det står också klart att jämfört med motsvarande tid för väntan på avlyft i andra institut, såsom i bostadsfinansieringsinstitutet, är denna väntetid mycket kort.

Det torde inte vara obekant för herr *Sjönell* att vi har en markerad brist på långt kapital i den svenska ekonomin. Efterfrågan på långa lån från praktiskt taget alla sektorer är mycket stor. Det gäller industri- och kraftföretagen, vars obligationslånekö uppgår till flera miljarder kronor. Behovet av exportkrediter, för såväl mindre och medelstora som stora

Måndagen den

7 maj 1973

Ang. de mindre och medelstora företagens upplåning ur AP-fonden

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. de mindre och
medelstora företagens
upplåning ur
AP-fonden*

företag, är betydande. Önskemål om vidgat låneutrymme har vidare redovisats från Skeppshypotekskassan. Krav på långa lån finns t. ex. också från jordbrukarhåll. Vi har vidare, som jag tidigare berört, en betydande kö av oavlyfta byggnadskreditiv. I dagsläget kan den uppskattas till mer än 7 miljarder kronor. Både stat och kommuner ställer som bekant också betydande krav på den långa kapitalmarknaden.

Det torde framgå av vad jag nu nämnt att det inte är möjligt att helt ut tillgodose kapitalefterfrågan från alla sektorer. Det torde också ha framgått att de mindre och medelstora företagen inte befinner sig i någon särskilt missgynnad kategori. Detta hindrar inte att det är önskvärt att Industrikredit och Företagskredit får vidgade lånemöjligheter. Detta är emellertid i sista hand en fråga om den totala tillgången av medel på vår kapitalmarknad.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag får tacka finansministern för hans svar på min interpellation. Jag får samtidigt konstatera att svaret är beklagligt otillfredsställande. Min fråga gällde om herr Sträng vill medverka till att AB Industrikredit och Företagskredit bereds möjligheter att öka sin upplåning ur AP-fonden, och frågan var främst föranledd av den kraftiga eftersläpning som i dag redovisas i fråga om de bägge institutens utbetalning av beviljade lån. Av finansministerns svar framgår att han icke är beredd till en sådan medverkan. Om orsaken härtill är bristande intresse eller brist på tilltro till möjligheterna att ingripa framgår icke.

Förmodligen är det fråga om en kombination av bägge.

Under alla förhållanden är den klena aktiviteten från regeringens sida när det gäller att skapa förutsättningar för våra mindre företag att skaffa långa krediter ytterst beklaglig. Det är härvidlag en fråga både om möjligheter eller missade möjligheter för en betydelsefull företagsgrupp att skaffa fram nya arbetstillfällen och om rättvisa eller om man så vill jämlikhet. Det torde inte vara obekant för herr Sträng att t. ex. den mindre och medelstora industrin svarar för mer än hälften av industrisystemsättningen och att dessa företag i jämförelse med storindustrin alltid varit grovt underförsörjda med långa krediter.

Orättvisan och ojämlikheten gentemot de stora konkurrenterna har varit desto större som de små företagen dessutom i alla tider arbetat med ett proportionsvis utomordentligt lågt eget kapital, vilket tvingat dem att söka hålla rörelsen i gång med stora externa krediter. Dessa har till yttermera visso, vilket heller icke torde vara obekant för herr Sträng, till huvudsaklig del bestått i korta och därför dyrare pengar.

När AP-fonden kom till och sedermera de båda s. k. mellanhandsinstitutet Industrikredit och Företagskredit tillskapades, väckte detta förhoppningar hos de mindre företagen att en del av den värsta ojämlikheten i existensförutsättningar gentemot storföretagen skulle kunna elimineras. Småföretagen hade ju inte och har heller inte för närvarande möjligheter att skaffa sig jämförelsevis billiga pengar genom obligationslån eller genom direktlån ur AP-fonden men fick nu vissa möjligheter i båda avseendena. När det gällt det tidigare kanske största handikappet, bristen på eget riskvilligt kapital, har på den allra senaste tiden vissa, om än

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. de mindre och
medelstora företagens
upplåning ur
AP-fonden*

diminutiva, möjligheter till förbättring skapats genom tillkomsten av Företagskapital AB, vilket för övrigt innebär förverkligandet av en idé, som jag motionsledes framförde för en del år sedan. Detta bolag kan sannolikt – rätt skött – utvecklas till att bli av mer än marginell betydelse för våra mindre företag.

Mina positiva omdömen till trots vill jag dock understryka att de här nämnda mellanhandsinstituten icke på långt när kan fylla behovet av långa krediter till de mindre företagen. Men härvidlag får självfallet de mindre företagen finna sig i att solidariskt med kommuner, storföretag, kraftföretag, bostadsproducenter och andra bära bördan av att den svenska kapitalmarknaden fungerar dåligt och ibland icke alls. Men vad som med skäl finns anledning att protestera mot, det är det förhållandet att icke ens den relativt obetydliga del långa krediter, som efter att ha passerat det nålsöga som heter Industrikredits lånegranskning ligger klara, kan betalas ut omgående. Det aktuella behovet är mångdubbelt större, och herr Strängs uppmaning till de mindre företagen att icke känna sig missgynnade därför att andra med större relativa lånebehov också får vänta, kanske längre, är därför inte särskilt välmotiverad eller övertygande.

Jag upprepar – och i dag med större övertygelse än när interpellationen väcktes – att det ifrågavarande låneutbetalningsstoppet i dagens läge, när tillskapandet av nya arbetstillfällen är samhällets angelägnaste uppgift, leder till att många mindre industriföretags möjligheter att investera stryps eller i varje fall påtagligt minskar i ett läge då investeringsbenägenheten ökar. Visserligen är våra mindre företag vana och härdade vid stryppgrepp från statens sida – det senaste s. k. idiotstoppet på krediter lever i smärtsamt minne – men när nu konjunkturuppgången förefaller att bli mera jämn eller snarare lugn, borde effektiva mindre företag inte stoppas upp i möjligheterna att omgående skapa sysselsättning genom att få utbetalningen av sina investeringslån fördröjda. Detta borde för övrigt stämma dåligt med herr Strängs egna intentioner. Han har ju gång på gång under det senaste året och mest konkret i årets finansplan energiskt angivit att ökat utrymme måste ges åt industrins investeringar, bl. a. i sysselsättningsfrämjande syfte. Dagens interpellationssvar till mig rimmar dåligt med dessa intentioner, som med svarets inställning bara blir ett slag i luften.

Jag vill i detta sammanhang passa på att rätta till en uppgift i finansministerns svar, som icke precis är felaktig men som är ensidig och därmed missvisande. Han säger att Industrikredit och Företagskredit "fungerar som ett slags hypoteksinstitut, dvs. de lyfter av lån, som de investerade företagen som regel tagit upp i bankerna". Detta är riktigt. Men när herr Sträng fortsätter och säger "Avlyft av dessa banklån mot långa lån i Industrikredit och Företagskredit kan och skall ske först när investeringen är färdig" är beskrivningen visserligen även då formellt riktig men stämmer ändå inte med verkligheten. I själva verket gäller nämligen i åtskilliga, sannolikt flertalet fall – jag länkar på många ur min egen praktik – att banken icke meddelar det slutliga beslutet att lån beviljats, förrän underhandsbesked erhållits från Industrikredit att lånet kommer att avlyftas. Detta ger ett helt annat underlag för min farhåga

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. de mindre och
medelstora företags
upplåning ur
AP-fonden*

och fruktan att mindre och medelstora företags möjligheter att investera stryps eller försvaras i ett skede då de önskar sätta i gång och investera.

Finansministern är som sagt av motsatt uppfattning, och hans motivering härför verkar snarast som ett praktfullt goddag yxskaff. Jag uttrycker oro för att en kvarts miljard av Industrikredit prövade och godkända lån till mindre företag ligger infrusna och uttrycker åsikten att detta kan komma att strypa dessa företags investeringsbenägenhet. Herr Sträng svarar att han icke bedömer sådan risk föreligga, därför att "Industrikredit och Företagskredit inte avvisar någon seriös låntagare, vars investeringsobjekt fyller gängse företagsekonomiska räntabilitetskrav". Men, herr Sträng, jag har aldrig uttryckt någon oro för att Industrikredit skulle avvisa seriösa och solida låntagare utan för att sådana låntagare icke får ut av Industrikredit behandlade och beviljade lån. Herr Strängs argumentation i detta stycke synes mig vara just av det slag som stärker allmänhetens uppfattning att politiker alltid för en säregen dialog, vars syfte är att prata förbi varandra, inte att analysera ett problems brännpunkt.

Men även om hela lånemekanismen endast skulle fungera på det begränsade och formella sättet -- vilket den inte gör -- att bara beviljade och utnyttjade banklån avlyfts av Industrikredit först sedan investeringen är färdig, innebär den infrusna kvartsmiljarden en kraftig hämning av investeringsbenägenheten på grund av de psykologiska följderna. En tilltänkt investering -- omsorgsfullt planerad sedan länge -- med Industrikredit med i bilden, bygger kalkylmässigt självfallet på förmånen av den relativt hyggliga ränta och långa amortering som en dylik kredit innebär. Ovisshet om hur lång tid som kan gå innan avlyft kan ske och om ytterligare stockning kan uppkomma kan få en företagare att uppskjuta investeringen i fråga, vilket även sker, något som från samhällets synpunkt i dagens läge måste vara ytterst olämpligt.

Slutligen herr talman! Den innersta förklaringen enligt finansministern till den här behandlade svårigheten är kort uttryckt kapitalmarknadens sjukhet. Jag vill sluta med en ytterligare fråga till herr Sträng. Tänker regeringen göra något åt den markerade -- "markerade" är finansministerns eget adjektiv -- bristen på långt kapital i den svenska ekonomin? Brist på förslag både från nationalekonomer och ledande bankmän om vilka mediciner som bör sättas in har sannerligen inte förelegat under senare tid.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Interpellanten säger att politiker för en säregen dialog. Jag tycker att herr Sjönell i sitt inlägg levde upp till den beskrivningen på ett alldeles speciellt sätt, ett sätt utan all konkurrens. Han hann i sitt inlägg här beröra rader av i och för sig intressanta frågor, men han går ju förbi det väsentliga. Det är det att vid varje konjunkturuppgång -- som vi har nu -- vaknar en vilja till investeringsaktivitet som inte har sin motsvarighet i den kapitalmarknad som står till investerarnas förfogande. Då menar herr Sjönell att finansministern i en sådan knapphetsituation bör lyfta ut en sektor och ge den absoluta företräden framför alla andra sektorer. Herr Sjönell är i den avundsvärda situationen att han -- som han

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. de mindre och
medelstora företagens
upplåning ur
AP-fonden*

tror sig göra – kan skapa politisk goodwill genom att gå fram och slåss för en speciell sektor, i detta fall småföretagen. Jag kan inte göra det eftersom jag är i en situation där det är fråga om att ta hänsyn till alla olika sektorer. Det är de stora företagen vilkas obligationsupplåning skall finansieras över AP-fonderna – som jag har nämnt i svaret – det är stat och kommun och det är bostadsbyggandet. Det är fråga om att göra en så hygglig avbalansering mellan dessa konkurrerande krav som det finns möjligheter till.

Sedan tycker jag att herr Sjönell skulle vara litet försiktigare. Han ger onekligen oss som lyssnar till honom den uppfattningen att här går storföretagens representanter omkring i en upplåningsatmosfär som är fri från alla bekymmer. Han har ett behov av att sätta småföretagen mot storföretagen när det gäller att finansiera investeringar. Ingenting är ju tokigare än att presentera en allvarlig fråga på det sättet. Företagsamheten är en helhet. Storföretag och småföretag hör samman. Jag har någon gång i kammaren sagt att det finns storföretag i det här landet som har 600 småföretag som underleverantörer.

Det är utifrån denna helhetssyn som regeringen ständigt måste bedöma hur den här ömtåliga ransoneringen skall hanteras. Det är bara att göra den med hänsynstagande åt alla håll i stället för att som herr Sjönell gör resa sig i bänken och säga att här är det bara en viss sektor som man skall intressera sig för och ge speciella företräden. Det är en omöjlig ransoneringsmentalitet.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag tycker inte att herr Strängs senaste inlägg bidrar i nämnvärd mån till att förbättra sakligheten i den politiska dialog som jag hade anledning att kritisera tidigare. Herr Sträng citerar mig ungefär som en viss potentat citerar Bibeln. Jag har inte i mitt inlägg – jag hoppas herr Sträng nu lyssnar ordentligt – gått emot storföretagen. Jag begagnar tillfället att här än en gång understryka vad jag så många gånger har sagt, nämligen att det behövs både storföretag och småföretag för att vårt näringsliv skall fungera effektivt.

Vad jag framhöll var för det första att man bör försöka utjämna ojämlikheten i konkurrensförutsättningarna och skapa bättre villkor för de små företagen framför allt när det gäller långa krediter. Att man förbättrar för en eftersatt grupp, herr Sträng, innebär inte att man behöver förstöra och försämra för en annan grupp. Det tror jag är en ganska väsentlig grundsats i den politiska debatten över huvud taget i dag.

Jag sade för det andra, och även det gick tydligen förbi herr Sträng, att när det nu är brist på krediter på kapitalmarknaden skall självfallet de mindre företagen – jag sade t. o. m. solidariskt -- finna sig i att de inte kan få allt vad de begär. Det är precis raka motsatsen mot vad herr Sträng påstår att jag har sagt.

Men jag sade också att det borde vara rimligt att dessa små företag kan få den lilla del som är beviljad av Industrikredit och som är långtifrån det aktuella behovet. Det är någonting helt annat än att jag har försökt skapa motsättningar mellan storföretagen och småföretagen. Det är en legitim strävan att försöka undanröja de små företagens sämre villkor när det

gäller långa krediter. Jag beklagar att herr Sträng tydligen i varje fall inte i dag har intresse av att bidra till detta genom någon lämplig åtgärd.

Jag vill erinra om att finansminister Sträng inte alltid har intagit den positionen att man inte kan lyfta ut en viss sektor och ge den förmåner. Att jag skulle ha begärt något sådant på någon annans bekostnad är dock en enormt överdriven tolkning av mitt yttrande. Jag har inte begärt några privilegier för småföretagen. Jag har bett att de skall få litet mindre dålig konkurrenssituation genom något bättre tillgång till långa krediter och därmed litet större jämlikhet i förhållande till de stora konkurrenterna. Men det har än en gång hänt jag vill minnas att förra gången var strax före valet 1970 -- att regeringen funnit sig föranlåten att lyfta ut en sektor, nämligen just de mindre företagen. Det var när man genom förhandlingar -- jag förutsätter att det var med Lennart Dahlström -- såg till att Industrikredit och Företagskredit fick ökade möjligheter att lämna ut sådana här lån. Skulle det inte vara ganska angeläget med en sådan förhandling även i dag? Man behöver inte tala om att en viss sektor därigenom privilegieras utan bara om att man gör dess situation mindre dålig än för närvarande.

Jag tycker över huvud taget att det är märkligt och beklagligt att man inte i ett läge då bostadsfinansieringarna har minskat och då man får ett tillskott till AP-fonderna av ungefär 8 miljarder kronor per år - mot denna bakgrund bör det ju vara möjligt och rimligt att om inte gynna så dock förbättra de mindre företagens möjligheter att få lån -- skulle kunna kanalisera över litet mera pengar till denna eftersatta sektor. Jag vill framföra detta som en öppen frågeställning.

Jag vill än en gång understryka att det inte finns någon som helst anledning för herr Sträng att försöka lägga yttranden i min mun som jag inte fällt eller att ange strävanden som jag inte har. Jag är inte ute för att köpa några slags billiga politiska vinster i detta sammanhang. Jag har hållit på i många år -- det vet herr Sträng -- på att försöka förbättra de mindre företagens villkor, och det är anledningen till att jag interPELLERAT också denna gång.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Den reträtt som herr Sjönell presterar i frågan om storföretagen var ju både välgörande för honom, föreställer jag mig, och klok. Han erkände att det inte är på det sättet, som det onekligen framgick av hans första anförande, att de små får stryk och att de stora är bättre ställda. Det måste ju vara konsekvensen av hans uppfattning att man skall utjämna olikheterna.

Herr Sjönell säger att det förhållandet att man förbättrar situationen för en grupp inte får förstöra och försämma för en annan grupp. Både det förra och det senare uttalandet är ju en klar dokumentation av att han anser att fördelningen av de knappa tillgångarna är orättvis för närvarande. Då är det, tycker han, förenligt med hans intressen att tala om den som är förfördelad, och sedan tala indirekt om den som är privilegierad. Nu i sitt senaste inlägg tar han tillbaka det första, så nu är jag inte riktigt säker på var han egentligen står, rent logiskt. Men all right, vi skall inte diskutera mycket mer om det. Jag konstaterar den reträtt

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. de mindre och
medelstora företagens
upplåning ur
AP-fonden*

som herr Sjönell har gjort.

Herr Sjönell är emellertid dåligt informerad i de frågor som han interpellerar om. Det är uppenbart fel om han gör gällande att småföretagen gradvis har blivit sämre tillgodosedda via utlåningen ifrån Industrikredit och Företagskredit. För ett par år sedan höll man en årlig utlåning på ca 300 miljoner kronor. Man var under det senaste året uppe i 550 miljoner. Man har under det första kvartalet innevarande år ytterligare ökat på den utlåningstakten.

Inte heller är andra sektorer bättre ställda, snarare tvärtom. Vi har aldrig haft en sådan volym av oavlyfta byggnadskreditiv från bostadsbyggandets sida som vi har i dag. Det är någonting mellan 7 och 8 miljarder – och det är dubbelt upp mot vad vi har haft tidigare. Där är ju en verifikation på att bostadsbyggarna sannerligen inte har varit favoriserade i fråga om avlyften. De krediter som gäller för obligationskön för de stora företagen är proportionellt minst lika stora som de är när det gäller småföretagen.

Slutligen frågar herr Sjönell: Vad har finansministern för lämpliga åtgärder i bakfickan för att förstärka den långa marknaden? Men herr Sjönell vet ju lika väl som jag att här gör man inte någon förstärkning via några trollerikonster. Det är fråga om att etablera ett sparande – hushållsmässigt, institutionsmässigt och företagsmässigt – som ger oss möjligheter till finansiering av den investering vi önskar. Det sparatet är i och för sig ganska hyggligt, även om knappheten framstår mot bakgrunden av att vi önskar så mycket på olika håll. Men herr Sjönell skulle kunna hjälpa mig i de här bekymren, om han kunde övertala sina partivänner att sluta upp med dessa förtvivlat långtgående överbud på statens budget, som om de skulle genomföras – jag hoppas det inte skall lyckas – måste innebära att finansministern i väsentligt större utsträckning än tidigare får ge sig ut och ta tillgångarna på den långa marknaden, till förfång för herr Sjönelles småföretagare och alla andra intressen.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Herr Sträng skall inte försöka att med något slags demagogiska trollkonster få fastslaget att jag har gjort någon reträtt. Det räcker med att uppmana herr Sträng att i protokollet läsa vad jag sade som genmäle mot hans interpellationssvar. Jag andades inte en gång om någon motsättning mellan storföretag och småföretag, utan jag sade bl. a. att småföretagen fick solidariskt bära bördan av att inte få vad de behövde av långa krediter. Läs protokollet, herr Sträng, och var sedan hederlig nog att ta tillbaka beskyllningen att jag på något sätt först har velat komma åt storföretagen och sedan gjort en reträtt! Jag har alltså inte gjort det.

Småföretagen är inte sämre tillgodosedda, säger herr Sträng och påvisar med statistik att lånevolymen har ökat under de senaste åren i Industrikredit. Men är det så märkvärdigt? Vi lever väl ändå inte i ett statistiskt samhälle. Industrin, näringslivet, över huvud taget hela samhälls-ekonomi utvecklas ju år från år, inte minst omsättningsmässigt. Att man då har en större volym nu än för några år sedan är ingenting särskilt märkligt. Om man skulle ha samma volym skulle det vara ett statistiskt

Måndagen den

7 maj 1973

Ang. de mindre och
medelstora företagens
upplåning ur
AP-fonden

samhälle vi levde i, och det gör vi dessbättre inte.

När det sedan gäller att förbättra kapitalmarknaden räknar herr Sträng upp de klassiska medlen. Det finns en del andra medel också, men eftersom vi, som jag föreställer mig, inte skall ha någon debatt om kapitalmarknaden och dess förbättrande kan det räcka med att hänvisa till vad t. ex. herr Thunholm har föreslagit. Men det är en sak för sig, och vi kanske får tillfälle att ta upp en debatt om just de här problemen senare.

Sedan kommer herr Sträng med det där orkeslösa argumentet om att centerpartiet för fram överbud. Jag vill bara säga kort och gott att det finns inga överbud när det gäller att få slut på en så allvarlig sysselsättningskris som vi har nu. Om vårt program realiserar, vilket förutsätter ytterligare ansträngningar och påfrestningar på statskassan, så kommer det att bli en så pass kraftig förbättring av hela den ekonomiska situationen att i själva verket ett netto på plussidan kommer att uppstå. Det där ideliga talet om överbud, att om man inte ligger millimeterrätt, precis där herr Sträng behagar påstå att man skall ligga, kommer man med överbud, det är ingenting annat, herr talman, än orkeslös argumentation, och den går inte längre hem.

Vi har föreslagit en rad åtgärder. Vi har sagt att vi kan underbalansera budgeten ytterligare för att få de 100 000 jobben, som vi har kallat dem, realiserade. Detta är realistiskt, och motsatsen till överbud.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Om jag får tid skall jag naturligtvis läsa herr Sjönelles första inlägg, även om jag lyssnade rätt uppmärksamt på det. Men det präglades ju av herr Sjönelles uppfattning om att småföretagen är missgynnade, vilket förmodligen också kommer att stå i protokollet, om inte herr Sjönell går och stryker det.

Då måste man fråga sig: Missgynnade i förhållande till vad? Naturligtvis till de andra, större företagen, eftersom vi talar om företagens finansiering. Eller – om jag skulle vara hygglig mot herr Sjönell – kanske han menar missgynnade i förhållande till kommunerna som tar för sig för mycket, eller till staten eller bostäderna som också tar för sig för mycket. Det har jag dementerat med mitt inlägg när jag säger att vi aldrig har haft en sådan stock av oavlyftade kreditiv i bostäderna som vi har nu och att statens upplåning på kapitalmarknaden på grund av situationen är så pass allvarlig att det vore orimligt att öka den. Dessutom vore det helt orimligt att finansiera ökade stalliga budgetutgifter, som herr Sjönell och hans partivänner yrkar på, via banksystemet i en konjunkturbild som är som den är för närvarande.

Jag begriper att herr Sjönell vill dra sig ur det här, och det är väl, herr talman, också riktigt att vi senare får tillfällena att diskutera ekonomi. Men herr Sjönelles pläderingar om finans- och penningpolitik i dagens ekonomiska situation är så pass halsbrytande och horribla att det är svårt att alldeles gå förbi det hela.

Allra sist vill jag säga att 4 miljarder är ungefär det överbud som herr Sjönell och hans partivänner står för, och det är klart att man har

kommit ganska långt i betraktelsesättet när det gäller statens ekonomi om man börjar tala om millimeterrättvisa i sammanhang med detta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. behovet av ett internationellt språk

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Mellqvists (s) den 22 mars framställda interpellation, nr 63, och anförde:

Herr talman! Herr Mellqvist har frågat mig vilka åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens skrivelse 1965:112 angående behovet av ett internationellt språk och vilka resultat som uppnåtts som följd härav.

I enlighet med allmänna beredningsutskottets uttalande i februari 1965 förberedde Svenska UNESCO-rådet ett resolutionsutkast om ett internationellt förbindelsespråk inför UNESCO:s generalkonferenser 1966 och 1968. Man sökte därvid stöd inte bara från de nordiska länderna utan även från ett stort antal av UNESCO:s övriga medlemsstater. På UNESCO-rådets förslag fick den svenska delegationen till dessa konferenser regeringens uppdrag att lägga fram de inom UNESCO-rådet utarbetade resolutionsförslagen. Dessa försök blev i stort sett misslyckade. Såväl 1966 som 1968 fördes det nordiska förslaget fram inom underkommissionen för samhälls- och kulturfrågor. Kommissionen lämnade vid båda tillfällena efter sekretariatets hörande och på ordförandens proposition förslaget utan åtgärd, trots att det vid generalkonferensen 1968 av de nordiska länderna framlagda resolutionsförslaget givits en mera allmän formulering i avsikt att bemöta tidigare framförd kritik.

UNESCO:s generaldirektör konstaterade 1966 beträffande det nordiska förslaget att ett frågeformulär rörande möjligheten för organisationen att verka för antagandet av ett internationellt språk hade sänts till medlemsstaterna redan år 1953. Endast 38 stater svarade i sak, och av dessa var endast 10 positiva till tanken.

Möjligheten att en tredje gång ta upp frågan på generalkonferensens dagordning diskuterades vid de nordiska UNESCO-kommissionernas möte i juni 1969. Det rädde där enighet om att situationen inte i något väsentligt avseende förändrats och att det därför syntes utsiktslöst att återkomma med förslaget. Svenska UNESCO-rådet beslutade därför att inte föreslå regeringen att ge den svenska delegationen till 1970 års generalkonferens instruktion att ånyo framföra förslaget. Samma bedömning gjordes inom de nordiska UNESCO-kommissionerna inför 1972 års generalkonferens. Det är knappast troligt att en förnyad framstöt skulle komma att vinna större gehör i UNESCO än hittills.

Herr PALM (s):

Då herr Mellqvist i dag är förhindrad har jag lovat att i stället ta emot svaret på interpellationen.

Av utbildningsministerns svar framgår att den svenska regeringen ingalunda varit överksam för att effektuera riksdagens beslut från 1965

Nr 81

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. behovet av
ett interna-
tionellt språk*

om ett internationellt förbindelsespråk.

Det är mycket beklagligt att dessa framstötter i UNESCO inte givit resultat. Det tycks inte alltid vara så att de länder som rimligen vore mest betjänta av en nyorientering på detta område inser sitt eget bästa. Så tolkar jag den ovilja att angripa problemet som också speglar en starkt traditionsbunden, steril konservatism. Genom de internationella organen utlöses en ökad aktivitet inte minst ekonomiskt för de eftersatta länderna. De internationella kontakterna stimuleras, och någon brist på frågor som skall lösas internationellt föreligger sannerligen inte. Många sådana frågor har också redovisats på en mängd områden, men krafterna och intresset tycks inte räcka till för att ge en kraftig stöt framåt åt ett internationellt förbindelsespråk. Om detta enbart beror på stormaktsdominansen och på att de tongivande i detta internationella arbete haft förmånen att tillbringa en stor del av sitt liv i skolbänkarna och därför redan har sina egna språkproblem mer eller mindre lösta undandrar sig mitt bedömande. Men att ett internationellt hjälpspråk skulle innebära en rationell lösning framstår klart för de allra flesta. Enbart att få esperanto erkänt som *ett* av konferensspråken exempelvis i FN-sammanhang skulle vara ett stort framsteg; dessa konferensspråk är sannerligen inte så få. Det kunde vara en rationell genväg för ökad kulturell jämlikhet -- ett alltiämt helt okänt begrepp i större delen av världen.

Herr talman! Jag hoppas att de entusiaster och de framsynta personer, vilkas talesman jag här söker vara, inte skall förtröttas. De är naturligtvis långt före sin tid.

Jag tackar emellertid utbildningsministern för svaret och noterar att trots motigheterna på det internationella planet kan uppenbarligen inte den svenska regeringen anklagas vare sig för bristande intresse eller för likgiltighet i denna fråga.

Jag hoppas att regeringen är beredd att, om nya möjligheter öppnas i det internationella arbetet på detta område, ta nya initiativ i frågan.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. kvaliteten i skolutbildningen, m. m.

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara *dels* herr Wikströms (fp) den 23 februari framställda interpellation, nr 51, *dels* herr Burenstam Linders (m) den 20 februari framställda interpellation, nr 46, *dels* herr Richardsons (fp) den 11 januari framställda interpellation, nr 4, och *dels* fru Sundbergs (m) den 21 februari framställda interpellation, nr 48, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig vilka slutsatser jag drar av rapporterna om otillräckliga förkunskaper hos de elever som påbörjar studier vid universitet och högskolor. Herr Burenstam Linder har frågat mig, vilka slutsatser jag drar av de återkommande rapporterna om en sjunkande kvalitet i utbildningen och vilka åtgärder, om några, jag avser att vidtaga. Herr Richardson har frågat mig, *dels* vilken omfattning studiet av de olika B- och C-språken har i gymnasieskolan, *dels* i vilken

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

utsträckning C-språket väljs bort efter årskurs I i gymnasieskolan, *dels* i vilken utsträckning de mål för språkstudierna i gymnasieskolan uppnås som finns uttryckta i läroplanerna, *dels ock* om studiet av ett C-språk under endast ett år ger rimligt utbyte av elevernas och skolans insatser. Fru Sundberg har frågat mig, vilka erfarenheter utbildningsmyndigheterna har gjort av den moderna matematikundervisningen i grundskolan och om jag avser att införa någon förändring i kursplanerna.

Jag besvarar dessa frågor i ett sammanhang. Jag kommer därvid att först ta upp de mer principiella frågeställningarna om vårt utbildningsväsendes kvalitet, för att därefter mer i detalj redovisa vissa uppgifter och synpunkter i anledning av frågorna om matematikundervisningen i grundskolan och språkundervisningen i gymnasieskolan.

Det svenska skolväsendet har under efterkrigstiden genomgripande reformerats. Strävan har varit att ge allt fler möjligheter till utbildning. För 25 år sedan var det endast en tredjedel av alla 15-åringar, som kunde beredas skolutbildning. I dag får alla genom den nioåriga grundskolan denna möjlighet. År 1945 genomgick cirka en femtedel av en årskull 17-åringar utbildning. Nu får cirka fyra femtedelar utbildning på det gymnasiala stadiet. Men skolreformerna avspeglar även en förändrad och vidgad syn på skolans uppgifter. Skolan skall inte bara förmedla kunskaper om omvärlden utan också förbereda eleven för rollen som medborgare och yrkesman i ett demokratiskt samhälle. I begreppet möjlighet till utbildning ligger inte bara kravet på att alla, som har förutsättningar för fortsatt utbildning, skall beredas tillfälle till detta, oberoende av ekonomiska och sociala faktorer. Även de svagare eleverna har rätt till tid och uppmärksamhet från skolans sida. En så stor förändring av skolväsendet kan inte genomföras utan att övergångsproblem uppträder. Detta kan inte användas som argument mot reformerna. Om det gamla systemet bibehållits skulle ju i stället funnits problem av kvarstående natur. För skolans vidkommande gäller dessutom, att dess arbetsvillkor hela tiden påverkas av förhållandena i samhället, vilket innebär ständiga krav på förnyelse - med de problem som följer härav.

Det har i skilda sammanhang understrukits hur vanskligt det är att jämföra utbildningsresultat vid olika tidpunkter. Alltför ofta färgas omdömet om dagens skolsystem av nostalgiska minnen från tidigare skolsystem. Och de som gör jämförelserna tillhör praktiskt taget alltid de i utbildningsavseende privilegierade grupperna. De kände ofta inte bristerna i ett orättfärdigt skolsystem. Dessa upplevdes så mycket starkare av de människor som ställdes utanför den gamla skolan. De grep sig an med uppgiften att förnya den svenska skolan.

Folkskolan och realskolan var delvis parallella skolformer, där den ena, nämligen realskolan, betraktades som finare än den andra. På det gymnasiala stadiet fanns också en uppdelning på skilda skolformer med olika status. Den sammanhållna grundskolan och gymnasieskolan motverkar sådana klassificeringar efter sociala värderingar. Detta är en kvalitet som bör beaktas när man debatterar dagens skola.

Det gamla parallellskolesystemet fungerade som ett sorteringsverk. T. o. m. i den redan segregerade realskolan fullföljde bara hälften av eleverna studierna enligt programmet. En fjärdedel kom aldrig fram till

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

målet, en fjärdedel försenades minst ett år. I gymnasierna var situationen, som jag tidigare i år redovisat för riksdagen, liknande. Vi har nu tagit på oss uppgiften att föra fram alla elever till en nioårig skolgångs slut och att undvika kvarsittning och utkuggning även i gymnasieskolan. Detta är givetvis en svårare uppgift. För min del betraktar jag denna höjda ambitionsnivå som något positivt för den nya skolan.

För tidigare ungdomsgenerationer var valet mellan folkskola och realskola i 11-årsåldern ofta livsavgörande. För dem som hade möjlighet att gå till realskolan kunde studierna föra vidare till universitet och högskolor. De övriga – för vilka friheten att välja ofta var illusorisk -- hamnade utbildningsmässigt i en återvändsgränd. Grundskolan ger i dag oavsett vilket tillvalsämne som valts på högstadiet -- behörighet för studier i gymnasieskolan. Och genom beslutet vid förra årets riksdag om gymnasieskolans kompetensvärde kommer allmän behörighet för högskoleutbildning att förvärfvas av alla som slutfört en tvåårig utbildning på någon av gymnasieskolans linjer, förutsatt att svenska och engelska ingår i studieprogrammet. Vid en bedömning av dagens skola bör man inte bortse från denna förbättring.

Jag skall i detta sammanhang inte gå in på de förändringar som skett i fråga om arbetssätt, kursplaner, läroböcker etc., förändringar som jag inte tror någon vill beskriva som en för skola och samhälle negativ utveckling.

De jämförelser av vår egen skola som har gjorts och görs internationellt visar också att de svenska elevernas prestationer står sig väl vid jämförelse med utbildningsresultaten i länder på motsvarande utvecklingsnivå. IEA-undersökningen har redan bekräftat detta när det gäller matematiken i skolan, och uppenbarligen kommer detsamma att gälla de naturorienterade ämnena.

Jag reagerar mot den kritik av dagens skola som innebär att man noterar den -- helt begripligt -- blygsamma kunskapsnivån hos den grupp av elever som i det äldre skolsystemet obarmhärtigt skulle ha slagits ut på en mycket lägre nivå än den som de nu når och gör jämförelser med kunskapsnivån hos de relativt få studerande som lyckades nå fram till slutmålet i det äldre skolsystemet.

Enligt min mening måste slutsatsen vid en bedömning av det svenska skolsystemet bli att det i stort sett fungerar bra och ger goda resultat betydligt bättre än vad man skulle kunna tro när man tar del av den svartmålning som delar av borgerligheten ägnar sig åt. Mina erfarenheter säger mig också att lärarna fullföljer sina uppgifter med kunnighet och omsorg om skolan och dess elever. Därför är det naturligt att man på lärarhåll reagerar mot den onyanserade kritiken av skolan. En kommentar i Lärartidningen för en tid sedan till diskussionen om "vantrivseln i skolan" slutar så:

"Stora resurser satsas i dag på vår skola. Alla förväntar sig att den stora satsningen skall vara till nytta och glädje. Propagandan om vantrivsel är till skada för skolan. Vad som skadar skolan skadar också lärarna. Man frågar sig med stigande förvåning i vilket intresse denna propaganda bedrivs. Är det möjligen så att man i vissa kretsar vill skada skolan och komma åt lärarna? Vi har svårt att tro det. Men känslan av ansvar för skola och samhälle saknas stundom i påfallande grad. Vi borde

gemensamt söka få en ändring till stånd.”

Vad jag här sagt betyder naturligtvis inte att man skall bortse från de brister som finns och som det är angeläget att avhjälpa. Vi har t. ex. ännu inte kommit till rätta med de svagpresterandes situation. Detta problem har av allt att döma ett nära samband med den oro som på sina håll finns i skolan. Atskilligt återstår att göra innan individualiseringen av undervisningen har fått en tillfredsställande lösning. Utformningen av undervisningen i de allmänna ämnena på de utpräglat yrkesinriktade linjerna i gymnasieskolan är ett annat problem som kan nämnas.

När det gäller förkunskapskraven för studier inom högskolesystemet – vilka nu i detalj utreds av kompetenskommittén – vill jag erinra om vad jag uttalade i propositionen 84 år 1972, s. 103:

”Erfarenheterna visar emellertid, att studerande på högskolenivå i betydande utsträckning misslyckas med sina studier inom ämnesområdena som matematik och moderna språk, när de inte har högre betyg än 2 i motsvarande ämne i gymnasieskolan. Att införa betyget 3 som behörighetskrav för studier inom dessa ämnesområden får dock tekniska och praktiska konsekvenser för utformningen av förkunskapskraven för andra utbildningsvägar, något som får belysas i det fortsatta utredningsarbetet. Jag är därför inte beredd att nu förorda att ett formligt krav på lägst betyget 3 i motsvarande skolämne uppställs för tillträde till studier i matematik och moderna språk. Med hänsyn till de erfarenheter som gjorts bör emellertid studerande, som planerar att studera dessa ämnen, upplysas om att betyget 3 utgör en i regel nödvändig förutsättning för framgångsrika studier. Som bl. a. universitetskanslersämbetet framhållit är det väsentligt att studerande med lägre förkunskaper får information om detta förhållande i kontakter med studierådgivningsorganisationen inom högskolan. De bör därvid enligt min mening starkt avrådas från studier inom de nämnda ämnesområdena. Information om vad dessa studier i praktiken kräver bör också kunna föras in i gällande studieplaner.”

Jag vill i detta sammanhang erinra om den kraftiga förstärkning av studie- och yrkesorienteringen i gymnasieskolan som kommer att ske fr. o. m. nästa budgetår.

Inom såväl skolöverstyrelsen som universitetskanslersämbetet pågår också ett kontinuerligt arbete med revidering av kursplanerna.

Universitetskanslersämbetet har årligen redovisat erfarenheter av 1969 års studieordning vid de filosofiska fakulteterna, senast i december 1972. Ämbetet redovisar här vilka åtgärder man redan vidtagit eller avser att vidta på skilda områden. Ämbetet framhåller vidare att när man utarbetade studieplanerna för 1969 års studieordning höll det nya gymnasiet på att genomföras. Studieplansarbetet fick alltså grundas på vad som kunde förutsättas med utgångspunkt i målen för gymnasiets läroplaner men utan erfarenhet av hur långt dessa kunde uppfyllas i praktiken. Detta förhållande liksom den breddade rekryteringen till universitet och högskolor ger enligt ämbetet anledning att fästa större uppmärksamhet på problemet med de studerandes förkunskaper än vad som hittills varit fallet. Bland de åtgärder som redan vidtagits kan nämnas översyn av studieplanerna i olika ämnen, t. ex. i de moderna språken, där

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

försöksverksamhet på grundval av utredningsarbetet nu pågår, och i matematik, där en ny studieplan kommer att tillämpas från hösten 1973. Särskilda insatser planeras för att öka intresset för matematisk-naturvetenskapliga studier. Vidare har en arbetsgrupp tillsatts med uppgift att analysera resultaten av utbildningen vid de tekniska fakulteterna.

Även inom skolöverstyrelsen pågår arbete med revidering av bl. a. kursplaner i matematik och engelska. Jag återkommer strax härtill.

Inom ramen för det pedagogiska forsknings- och utvecklingsarbetet – som bedrivs bl. a. med anlitande av de båda utbildningsmyndigheternas utvecklingsanslag – söker man också att följa resultatutvecklingen år från år och successivt vidta åtgärder där brister konstaterats. Genom t. ex. det nya målbestämnings- och utvärderingsprojekt som skolöverstyrelsen bedriver kommer efter hand undervisning och bedömning att kunna ske mot på förhand bestämda mål. Härigenom kommer möjligheterna till en fortgående utvärdering av skolans resultat att utvidgas.

I skoldebatten påstås ibland att utbildningsdepartementet och regeringen kategoriskt skulle avvisa varje kritik av skolan. Som framgår av vad jag nyss sagt är sådana påståenden grundlösa. Att vi är medvetna om att dagens skola har problem att brottas med framgår för övrigt av tillkallandet av utredningen om skolans inre arbete och utredningen om skolan, staten och kommunerna.

Det är emellertid rimligt – som också herr Elmstedt framhöll inför kammaren för en tid sedan – att avvakta resultatet av bl. a. det inom SIA pågående utredningsarbetet innan mer generella åtgärder aktualiseras. Man bör för övrigt också hålla i minnet att de första eleverna som läst enligt 1969 års läroplan för grundskolan eller 1970 års läroplan för gymnasieskolan ännu inte avslutat sina studier i dessa skolformer.

Vi kommer att få många tillfällen att diskutera dessa problem. Jag har hittills utgått från att enighet rått om att skolan skall utvecklas enligt de allmänna riktlinjer som riksdagen fastlagt i samband med de stora skolreformerna. Under senare tid har emellertid från vad som kan uppfattas som representativt borgerligt håll tankar på elitiskolor och elitutbildning förts fram. Den fortsatta debatten skulle vinna på att eventuella företrädare för dylika ståndpunkter öppet deklarerade sin mening. Finns sådana uppfattningar företrädade i riksdagen, är det nödvändigt att en principiell debatt om skolans mål och uppgifter i ett demokratiskt samhälle åter tas upp och klarhet skapas om partiernas ställning i dessa frågor.

Vad gäller fru Sundbergs fråga om matematikundervisningen i grundskolan vill jag erinra om att den nya läroplanen har införts successivt fr. o. m. läsåret 1970/71 med början i årskurserna 1, 4 och 7. Ännu har således ingen elev genomgått högstadiet enligt denna läroplan. Det kommer att dröja ytterligare ett antal år tills de första eleverna som under hela sin grundskoltid undervisats enligt den nya kursplanen i matematik gått ut grundskolan.

Läroplanen ger lärarna frihet att i samråd med skolledning, kolleger, föräldrar och elever planera elevernas arbete. Utgångspunkten är därvid det stoff och de färdigheter som enligt läroplanen skall vara det väsentliga för undervisningen och den enskilde elevens förutsättningar att tillgodo-

göra sig denna. Någon förändring av läroplanen på den punkten är inte aktuell. Det är dock angeläget att man – för att underlätta lärarnas arbete – kontinuerligt gör vissa mål- och processbeskrivningar.

Som ett led i det pågående uppföljningsarbetet av grundskolans läroplan genomförde skolöverstyrelsen i maj 1972 en undersökning i form av enkäter och intervjuer, där ca 2 000 lärare och elever fick ge sin syn på den matematikundervisning som i dag äger rum i de svenska skolorna. De elever som yttrade sig gick vid undersökningstillfället i årskurserna 5 och 8.

Undersökningen visar att elever och lärare på lågstadiet är mycket positiva till den nya läroplanen. Denna positiva attityd avtar dock i de högre årskurserna. På alla stadier förekommer dock såväl positiva som negativa svar. De vanligaste positiva uttalandena om matematikundervisningen är att den blivit konkretare, vilket medfört en positivare elevinställning och att individualiseringen underlättats genom bättre läromedel än tidigare. De negativa omdömen som redovisats är bl. a. att elevernas formella och numeriska räkneförmåga tycks blivit något sämre genom att undervisningen splittrats på för många skilda moment. Några av de nya momenten upplevs också – framför allt av högstadiееleverna – som alltför abstrakta.

Bland de åtgärder som vidtagits med utgångspunkt i vunna erfarenheter kan nämnas att en arbetsgrupp inom skolöverstyrelsen har analyserat och studerat läroplanen utifrån de svagpresterande elevernas problem och utarbetat en handledning, "Basfärdigheter i matematik". Avsikten med denna handledning är att ange en kärna av centrala fakta och färdigheter, som i största möjliga utsträckning skall vara gemensam för alla elever, samt att ge metodiska förslag och exempel på hur man skall lära ut dessa basfärdigheter. I handledningen presenteras ingen färdig kurs, utan avsikten är att handledningen skall ligga till grund dels för läromedelsframställning, dels för planeringsarbete i skolorna.

Slutrapporten från IMU-försöket föreligger nu klar. Den torde komma att få betydelse för individualiserad undervisning, kanske framför allt vid de försök med årskurslösa högstudier som förekommer.

Som ett led i åtgärdsarbetet för gymnasieskolan utgavs 1972 en studieplan som syftade till att allmänt höja räknefärdigheten redan från början av första årskursen samt att bättre tillgodose i sista årskursen de olika elevbehov som beror på den utbildning de siktar på efter gymnasieskolan.

Det pågår inom skolväsendet ett omfattande arbete på matematikundervisningens område. Jag har i andra sammanhang – bl. a. i årets statsverksproposition – betonat det angelägna i att man från utbildningsmyndighetens sida följer utvecklingen med uppmärksamhet.

Jag övergår så slutligen till herr Richardsons fråga om språkstudierna i gymnasieskolan. Inom gymnasieskolan finns möjlighet för elever på treårig ekonomisk, humanistisk, naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig linje att läsa tre främmande språk. Humanistisk linje och den ekonomiska linjens språkliga gren har genomgående treåriga kurser i tre språk.

Elevernas val av B- och C-språk skiftar något från år till år. Någon

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

aktuell, fullständig statistik finns dock inte. Enligt vad jag inhämtat fortsatte läsåret 1970/71 i årskurs 1 ca 22 600 av eleverna på de tre- och fyraåriga linjerna sitt studium av tyska, medan 8 000 fortsatte att läsa B-språket franska. Som nybörjarspråk valde samma år ca 14 700 franska och 6 000 tyska. Omkring 5 400 elever valde att läsa spanska och 1 300 ryska. Ett fåtal föredrog italienska eller finska, och portugisiska lockade inte någonstans så många elever att en elevgrupp över huvud taget kunde bildas.

Vid det successiva valet av språk i gymnasieskolan som förekommer på vissa av de treåriga linjerna är det främst C-språket som eleverna lämnar. Ettåriga kurser förekommer i stor utsträckning för eleverna på naturvetenskaplig linje men även för de elever på ekonomisk, humanistisk och samhällsvetenskaplig linje vilka i årskurs 2 väljer social eller estetisk variant. Omkring 20 procent av de elever som i årskurs 1 väljer tyska eller franska som C-språk genomför en treårig studiegång i språket.

Det är svårt att mäta måluppfyllelsen av språkstudierna inom gymnasieskolan. Detta sammanhänger bl. a. med att läroplanens formuleringar är tämligen vaga. I och för sig kunde det därför vara önskvärt med en viss precisering av målformuleringarna. Svårigheterna är emellertid många. De medel som nu står till buds för att i någon mån mäta måluppfyllelse och standard är dels de centrala proven, dels gymnasieinspektörernas rapporter. Dessa senare ger inte någon entydig bild av utvecklingen. De centrala provens främsta uppgift är att vara betygsnormerande. Om proven skulle vara oförändrat återkommande från år till år, såsom fallet är med standardproven i grundskolan, skulle de därjämte också kunna fylla funktionen att mäta standardförskjutningar. Proven är emellertid unika med procentuell betygsfördelning per provtillfälle, och därjämte skiftar i proven ingående testtyper från gång till annan. Till detta kommer att proven ej är slutnivåprov. Det engelska centrala provet är sålunda förlagt till mitten av studiegången i gymnasieskolan.

Jag vill även nämna att IEA-undersökningen kommer att ge oss vissa resultat om språkundervisningen i vårt land.

Inom det läroplansarbete som kontinuerligt pågår inom skolöverstyrelsen ägnar man uppmärksamhet även åt de av herr Richardson ställda frågorna. I det timplaneförslag för s. k. särskild samordnad gymnasieskola som skolöverstyrelsen kommit in med till utbildningsdepartementet har man också strävat efter att åstadkomma minst tvååriga språkkurser i de treåriga linjerna. Erfarenheten får utvisa om det finns skäl att mer generellt överväga liknande åtgärder i gymnasieskolan.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Får jag tacka utbildningsministern för ett utförligt svar. Innan jag går in på de sakfrågor som jag aktualiserade i min interpellation, vill jag kortfattat kommentera vissa polemiska inslag i utbildningsministerns svar.

Herr Carlsson säger t. ex.: "Alltför ofta färgas omdömet om dagens skolsystem av nostalgiska minnen från tidigare skolsystem. Och de som gör jämförelserna tillhör praktiskt taget alltid de i utbildningsavseende privilegierade grupperna. De kände ofta inte bristerna i ett orättfärdigt

skolsystem. Dessa upplevdes så mycket starkare av de människor som ställdes utanför den gamla skolan. *De grep sig an med uppgiften att förnya den svenska skolan.*"

Jag tycker att domen över dessa i utbildningsavseende privilegierade människor är för hård. Så svepande och kategoriskt kan man inte avfärda insatser av människor som Ragnar Edenman, Olof Palme, Gunnar Helén, Hans Löwbeer, Lennart Sandgren och andra som visserligen varit privilegierade i utbildningsavseende men som trots detta – eller kanske tack vare detta – var med bland dem som grep sig an med uppgiften att förnya den svenska skolan.

För andra gången i ett interpellationssvar citerar Ingvar Carlsson en kommentar i Lärartidningen till diskussionen om vantrivseln. Det ligger visserligen en del i den kommentaren, men nog borde det finnas andra synpunkter att upprepa än inlägg för vilka en kollega till utbildningsministern på den socialdemokratiska riksdagslistan för Stockholms län svarar!

Det finns också andra polemiska inslag i svaret av varierande finess och originalitet. Jag tar dem närmast som utslag av att man numera på departementet inte alltid förmår skilja mellan utbildningsdepartementets och den socialdemokratiska partiapparatus uppgifter.

Så till sakfrågorna. Jag har ställt min fråga till utbildningsministern mot bakgrund av de återkommande rapporterna om otillräckliga förkunskaper hos dem som påbörjar studier vid universitet och högskolor. I den sammanställning över utbildningssituationen vid de filosofiska fakulteterna, som upprättas varje år, har frågan tagits upp gång efter annan.

Stockholms universitet t. ex. redovisar i sin rapport avseende läsåret 1971/72 att en uppföljning av en årgång nybörjare i matematik ger vid handen att "förkunskaperna i matematik uppfattas som otillfredsställande av huvuddelen elever som kommer från ekonomisk, samhällsvetenskaplig eller allmän gymnasielinje och även av många studerande som kommer från naturvetenskapliga gymnasielinjer". I motsvarande rapport från Lunds universitet framhåller de beteendevetenskapliga institutionerna att "de studerandes reella kunskaper i engelska, matematik och statistik är klart otillräckliga och bereder många och stora undervisningsproblem".

Studiesituationen i moderna språk har länge varit bekymmersam och tidigare också varit föremål för debatt i riksdagen. Av UKÄ:s rapport om studieresultaten vid de filosofiska fakulteterna läsåret 1971/72 framgår att andelen studerande i moderna språk som klarar 40 poäng på två terminer är mycket låg i såväl engelska, tyska som franska. I extrema fall rör det sig om mindre än 10 procent. Att otillräckliga förkunskaper är orsaken till denna otillfredsställande situation förefaller alla berörda vara överens om.

Men otillräckliga språkkunskaper är inte bara ett problem i språkämnena. I de flesta andra ämnen förekommer utländsk kurslitteratur, företrädesvis engelskspråkig. Möjligheterna att använda sådan litteratur har emellertid blivit alltmer begränsade helt enkelt därför att eleverna inte behärskar engelska i tillräcklig utsträckning. Ett diagnostiskt prov av dem som höstterminen 1971 skrev in sig vid Umeå universitet visade att

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

knappt hälften av de ord som ingick i provet och som ansågs tillhöra grundskolans ordförråd klarades av 50 procent av eleverna. Undersökningsledaren drar själv slutsatsen att "de studerande som kommer till universitetet med betyget 2 eller lägre i engelska kan i regel inte förväntas ha förmåga att läsa engelsk facklitteratur med behållning. Det är här inte bara fråga om initialsvårigheter av den sort som möter alla – problem med fackterminologin. Den bristfälliga kunskapen beträffande vanliga ord är ett mera definitivt hinder. Detsamma gäller med säkerhet också de studerande som har betyget 3."

Bristerna i matematikkunskaper drabbar inte bara matematikundervisningen vid universitetet. De håller alltmer på att skapa en flaskhals i den tekniska undervisningen. I sin slutrapport framhåller den s. k. MATEK-gruppen att ändrade antagningsbestämmelser, ökad intagningsvolym och minskat elevintresse har lett till att en betydande del av eleverna vid teknisk fakultet i dag har stora svårigheter att inhämta de kunskaper som krävs för en civilingenjörsexamen enligt gällande praxis och att många elever vid studiernas början har otillräckliga förkunskaper för högre tekniska studier i deras nuvarande utformning.

Utbildningsministern försöker i sitt svar antyda att kritiken är oberättigad samtidigt som han erkänner att det finns vissa problem också i den nya skolan. Herr Carlsson påstår att delar av borgerligheten ägnar sig åt en svartmålning av det svenska skolsystemet. Tyvärr finns det kanske en del sådana inslag, men den oro som min interpellation ger uttryck för är betingad av det grundläggande medansvar för och den solidaritet med den svenska skolan som folkpartiet alltid varit berett att visa.

Vi vill inte ha någon elitkola eller elitutbildning.

Vi vill inte förändra de yttre ramarna och strukturerna för den nya skolan.

Vi vill inte glorifiera ett äldre skolsystem.

Däremot anser vi det alldeles ofrånkomligt att se den gamla skolan i sitt historiska sammanhang och erkänna att den trots sina många svagheter och sin uppenbara begränsning ändå väl fyllde sin funktion på utbildningsområdet. Statsrådet Carlsson tycks ha svårt att erkänna det.

Det är också angeläget att medge att den nya skolan brottas med problem som det är nödvändigt att snabbt och resolut ta itu med. I sitt svar antyder utbildningsministern egentligen bara att han är medveten om att vissa problem existerar.

Det är vidare nödvändigt att erkänna att den utomordentligt betydelsefulla breddning av den nya skolans rekrytering som vi gläds åt inte får leda till att vi slår oss till ro med det kvantitativa resultatet. Poängen med skolreformerna var ju inte att fler elever skulle få en *längre* utbildning utan att fler elever skulle få en *bättre* utbildning. Att man på socialdemokratiskt håll inte vill erkänna detta enkla faktum är bara att beklaga. Att det skulle vara mindre viktigt att kunna läsa, räkna, skriva och behärska främmande språk bara för att utbildningen omfattar fler, har jag svårt att förstå.

Det är - som utbildningsministern framhåller i sitt svar - riktigt att man bör akta sig för direkta jämförelser mellan den nya och den gamla

skolan, inte minst därför att målen breddats och förändrats. Men detta får inte undanskymma att det till stor del är skolan som har ansvaret för att eleverna har de kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna klara sig i yrkeslivet och i sociala sammanhang.

Om vi inte ger skolan möjlighet att klara denna uppgift sviker vi de unga. Utan att kunna läsa, skriva och räkna, utan att behärska åtminstone ett främmande språk är de handikappade både vad gäller fortsatt utbildning och i sociala sammanhang. De som lämnar grundskolan utan att klara detta är i stort sett förutbestämda att bli vad låginkomstutredningen kallar "politiskt fattiga", socialt utanförstående.

Mot den här bakgrunden är det nödvändigt att kräva att varje elev som lämnar grundskolan skall ha fått grundläggande färdigheter i åtminstone svenska, matematik och ett främmande språk. Vår omsorg om eleverna fordrar detta. För att uppnå detta kan det vara nödvändigt att satsa större resurser på just dessa elever. Både i grundskolan och i gymnasieskolan kan individualiserade studieprogram och homogena undervisningsgrupper visa sig vara nödvändiga i många fall. Årskursgränser måste då kunna brytas. Här är den avgörande svagheten i utbildningsministerns svar. Bristerna i förkunskaperna vid inträde vid universitet eller högskolor kan inte mötas bara genom hänvisning till förstärkningen av studie- och yrkesorienteringen i gymnasieskolan, arbetet inom SÖ och UKÄ med att revidera kursplanerna och ökade möjligheter till en fortlöpande utvärdering av skolans resultat.

Alla dessa saker är bra – men det torde inte räcka för att ge förkunskaper som gör att utgångsnivån för universitets- och högskolestudier kan hållas oförändrad.

Här finner jag det naturligt att avslutningsvis fråga statsrådet Carlsson:

Anser utbildningsministern att den högre utbildningen skall starta från samma utgångsnivå som tidigare?

Eller skall universitet och högskolor ta över den uppgift som gymnasiet tidigare fyllde på den här punkten?

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Som utbildningsministern påpekar i sitt interpellations-svar har skolan under de senaste tio, femton åren genomgått stora förändringar. Mycket av vad som genomförts har varit bra. Jag vill slå fast detta, samtidigt som jag tackar för interpellationssvaret. Den viktigaste förbättringen är självfallet att så många fler nu har fått möjlighet att få en längre utbildning.

Men, herr utbildningsminister, det är inte bara fråga om att lägga många skolår bakom sig, utan också om att kunna lägga stora kunskaper inom sig. Många föräldrar oroar sig över hur det i en del avseenden står till i skolan. Samma sak gäller lärarna. Oroande rapporter av det slaget är bakgrunden till min interpellation.

Utbildningsministerns svar visar att han är arg över att man på sina håll vågar kritisera vissa sidor av skolpolitiken. Men hur rimmar den ilska inställningen med alla de larmrapporter som kommer från håll, där man väl känner förhållandena inom skolan? Det är inte svårt, herr talman, att finna sådana rapporter som uttrycker stor oro över det problem som min

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

interpellation närmast gäller, nämligen den sjunkande kunskapsnivån inom utbildningen. Jag skall peka på ett antal sådana rapporter och göra det för att det verkligen skall stå klart att det inte är den ena eller den andra borgerliga politikern, som i någon sorts illvilligt syfte ägnar sig åt en svartmålning såsom utbildningsministern i sitt interpellationssvar vill försöka få oss att tro.

Den s. k. internationaliseringsutredningen, som nyligen framlagt sitt betänkande, har understrukit behovet av gedigna språkkunskaper men har också visat att det blivit svårare att vid universitet och högskolor anvisa utländsk litteratur helt enkelt på grund av studenternas bristande språkkunskaper.

"Litteraturen i skolan" heter en utredning, som nyligen lagts fram. Där säger man på s. 30: "Situationen är den att åtskilliga elever ännu på grundskolans högstadium har läs- och skrivsvårigheter." På s. 32 står det: "Brister i läsförmåga har konstaterats hos en oroväckande stor del av eleverna." På s. 44 säger man: "Ett problem, som behandlats i samband med förskola och grundskola men som inte heller kan förbigås när det gäller gymnasieskolan, är de förekommande bristerna i den grundläggande läsfärdigheten." Det är anmärkningsvärt.

Universitetskanslern har bett en arbetsgrupp utreda situationen vad beträffar matematiken vid våra tekniska högskolor. Denna arbetsgrupp har också i dagarna lagt fram sina synpunkter. Man konstaterar där att var femte blivande civilingenjör i dag saknar grundskolekunskap i matematik. Prov som man haft runt om med nyantagna teknologer "visar dåligt resultat på flera uppgifter av elementär karaktär — — —. Detta är klart otillfredsställande ur de tekniska högskolornas synpunkt."

För att ta ytterligare en källa, ur vilken man kan hämta synpunkter på situationen inom utbildningen, kan jag nämna gymnasieinspektörernas rapporter. Ett antal gymnasieinspektörer har varit djärva nog att anlägga synnerligen kritiska synpunkter.

Utbildningsnämndernas rapporter till universitetskanslern är en annan källa till information, om man vill ha klart för sig hur läget är. Jag upprepar att vad jag nu gör, herr utbildningsminister, inte är en illvillig borgerlig politikers försök att komma åt Er av några personliga skäl, utan vad jag gör är att jag citerar offentligt material. Om man vill bemöta detta går det inte att slingra sig och säga att det är bara ett ofog att stå och kritisera.

För att ta en annan officiell källa så låt oss titta på vad statens råd för samhällsforskning sade i sin petita i höstas. Man talar om "sjunkande kvalitet i såväl grundutbildning, forskarutbildning som forskning". Och, säger rådets ordförande professor Segerstedt i en intervju i Svenska Dagbladet, "rådet bygger sin uppfattning på rapporter som det fått in från institutionschefer som verkligen känner sina studerande och deras arbetsbetingelser. Tendensen är entydig." Entydig!

En variation på temat är en PM som Svenska teknologföreningen skrev i april förra året, där man bl. a. anförde följande: "Med reservation för alla felkällor i statistiken måste följande trender betraktas som väldokumenterade." — Observera att man talar om trender —

"- allt färre teknologer kan hålla normal studietakt, speciellt i första

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

årskursen,

- fler teknologer 'hoppas av' i början av studierna jämfört med tidigare,
- genomsnittliga studietiden ökar och examinationsfrekvensen förefaller sjunka."

I min interpellation citerade jag ett uttalande som hade gjorts av ett antal matematiklärare i grundskola och gymnasium i Göteborgs och Bohus län. Det uttalandet var av samma kaliber som dem jag citerar här. Jag behöver inte upprepa det. Vi kan i stället vända oss till ett annat uttalande som 260 geografilärare från 143 Stockholmskolor förra året gjorde i en protestskrivelse om kunskaperna i deras ämne: "I dag vet eleverna i grundskolans nioende årskurs inte var Umeå ligger och tror att Vietnam ligger någonstans söder om New York — —."

Jag upprepar att det inte är jag som har hittat på detta för att vara illvillig — som man skulle kunna tro när man läser utbildningsministerns svar på min fråga, utan det var alltså 260 geografilärare i 143 Stockholmskolor som i sin vardag funnit förhållandena vara sådana som de refererats här. Jag är själv förvånad, det måste jag erkänna, men man måste ju tro vad man ser.

Till detta kommer nu den rapport som man lagt fram från skolöverstyrelsen och som, intressant nog, för ett annat språk — åtminstone vid den presskonferens som måste ha anordnats när rapporten överlämnades — än det språk utbildningsministern för i sitt interpellationssvar. Man talar i rapporten om de dåliga inre arbetsförhållandena i skolan. Man sade att orsaken till problemen är "dåliga baskunskaper".

Det är ingen konst att förlänga denna lista, herr talman. Vi behöver bara dra oss till minnes de olika uppgifter som herr Wikström nyss lämnade och som såvitt jag förstår bekräftar den här bilden.

Inför en sådan samstämmighet i bedömningen finner jag det, till skillnad från utbildningsministern, angeläget att fråga om allting verkligen är så bra som man skulle kunna tycka om man bara isolerat läste det interpellationssvar som vi fick oss föredraget för en stund sedan. Framför allt är det ju anmärkningsvärt att t. o. m. skolöverstyrelsen sent omsider erkänner att här finns allvarliga problem för landets ungdom. Med sitt förnekande av fakta och med sina fördömler över dem som ställer frågor kommer utbildningsministern i en märkvärdig dager. Det är intressant att granska vad utbildningsministern egentligen har för försvarsargument.

Herr Carlssons första försvarslinje är uppenbarligen den att förneka meningsmotståndarna rätten till kritik. Det är allvarligt. Vi, dvs. "delar av borgerligheten", som det står i interpellationssvaret, skulle genom att tala om vantrivsel i skolor och andra missförhållanden syfta till att skada skolan. Det är det intryck som utbildningsministern vill förmedla. Som ett indirekt stöd för den tanken anför han det citat ur Lärartidningen för den 29 januari i år, som herr Wikström för en stund sedan kritiserade. Jag håller med herr Wikström om att citatet ur den ledaren knappast är representativt för vad Lärartidningen i övrigt skriver. Jag antar att utbildningsministern inte bara har läst Lärartidningen den 29 januari utan att han följer med litet noggrannare än så. Jag tror att tidningens chefredaktör själv kan vitsorda att det citat som herr Carlsson anförde

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

icke är representativt. Han kanske t. o. m., som sagt, själv får tillfälle att göra det nästa år här i riksdagen eftersom hon ju står upptagen på samma riksdagslista som herr Carlsson.

Mera representativt för vad Lärartidningen brukar skriva är vad som framhålls i det senaste numret, nr 18-19 av den 30 april, där det på s. 18 heter:

”Det är svårt att räkna alla de gånger som lärare denna vår larmat om skolans svårigheter med undervisningen, men det är under alla förhållanden ovanligt många. Upprop om ’krafttag’ mot ’disciplinupplösningen’ cirkulerar numera snart sagt överallt i landets skolor.”

Tänk om utbildningsministern hade anfört det citatet i stället!

Det gör, herr talman, ett underligt intryck då utbildningsministern påstår, att det bara är någon stort ”borgerlig svartmålning” när skolan för närvarande kritiserar. Intrycket blir som sagt ännu underligare när man ser att skolöverstyrelsen själv talar om ”skolk, oro och vantrivsel, bristande baskunskaper”.

Om det är så att kritiken av skolan förvärrar läget inom denna då, herr utbildningsminister, faller ansvaret dubbelt så tungt på Er, som har gjort så litet för att undanröja grunden för denna kritik.

Herr Carlssons nästa försvarslinje är att de som framför synpunkter innebärande att skolan behöver och kan förbättras i själva verket är personer som grälar på lärarna. Nej, det vill jag verkligen skarpt ta avstånd från. Det är inte alls på det viset, herr utbildningsminister, utan de som framför synpunkter av den typ som jag gör i detta inlägg vänder sig mot en inte i alla men i väsentliga delar misslyckad socialdemokratisk skolpolitik. Jag känner väl igen argumentet att den som kritiserar så att säga inte vänder sig mot regeringen utan mot de lärare och de tjänstemän det är fråga om. Det var ett debattknep som dåvarande industriministern Wickman med förkärlek använde. När man kritiserade vad som hände inom näringspolitiken hette det alltid att det var rysligt att göra det, eftersom det var detsamma som att kritisera dem som var verksamma ute i företagen. Men så är det inte, utan det gäller i detta fall en kritik av utbildningspolitiken.

Jag tror för min del att trots de mycket svåra villkor som utbildningspolitiken i vissa avseenden kommit att innebära för lärarna gör dessa ett förvånansvärt fint arbete. Om någon kritiserat lärarna är det väl för övrigt det ena eller det andra socialdemokratiska statsrådet. Har jag fel, herr talman, om jag erinrar om att statsrådet Alva Myrdal för några år sedan sade, att den nya skolan inte kunde bli riktigt bra förrän man blivit av med de lärare som tillhörde det tidigare skolsystemet? Ganska länge var det så att vissa socialdemokrater antydde att om något brast inom skolan berodde det på att lärarna inte var tillräckligt bra.

Utbildningsministerns tredje försvarslinje är att det inte är möjligt att göra jämförelser beträffande utbildningskvalitet förr och nu, eftersom man i den nya skolan tar in så många fler elever. Han menar att de genomsnittliga studieresultaten då måste sjunka. Jag är beredd att erkänna att det kan ligga något i denna tanke. Men på vissa håll i landet har undersökningar visat att intagningsprocenten till gymnasiets treåriga linjer faktiskt inte ökat under de senaste tio åren utan har under denna

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

tid motsvarat ungefär en tredjedel av ungdomarna. Trots oförändrad intagningsprocent har kunskapsstandarden även där minskat.

Det finns en synpunkt till, som gör att utbildningsministerns argument att kvaliteten måste sjunka när det blir fler elever i skolan är egendomligt. Utbildningsministern framför i andra sammanhang med glädje en som jag tycker riktig tanke. Han sade bl. a. i ett föredrag i Uppsala i februari i vår enligt *Uppsala Nya Tidnings referat, som jag tror är riktigt*:

”Där” – dvs. i den gamla skolan – ”hade endast ett litet fåtal fått möjlighet till högre studier, inte av studielämplighet, utan av ekonomiska skäl.” Som sagt ligger det säkert mycket i det konstaterandet, men om intagningen till den gamla skolan inte skedde efter studielämplighet utan efter någon sorts ekonomiska grunder, vad är det då som säger att den utvidgade skolan skulle ha fått en ur studielämplighetssynpunkt sämre sammansättning, som skulle motivera den här kvalitetsminskningen? Var finns logiken där, herr utbildningsminister?

Sedan har vi en fjärde försvarslinje, nämligen att förneka att det faktiskt har skett någon nedgång när det gäller studieresultaten i genomsnitt. Utbildningsministern anför som stöd för den uppfattningen att vi står oss väl vid internationella jämförelser. Det förefaller mig dock som om utbildningsministern här överdriver något. Matematikundersökningen placerade oss i topp, sade herr Carlsson i Uppsala, men det var faktiskt inte riktigt rätt. Det är möjligt att UNT:s referat var dåligt, men även interpellationssvaret andas en känsla av att de internationella jämförelserna slår benen av kritiken. Nej, med matematikundersökningen var det väl på det viset att elever i grundskolan kom i botten vid den internationella jämförelsen medan elever i gymnasiet kom relativt högt. Men eleverna i gymnasiet vid den tidpunkt när undersökningen gjordes var elever från ett skolsystem som herr Carlsson ännu inte hade ingripit så djupt i.

Vi får om några veckor höra hur det är med den nya etappen av den internationella jämförelsen, som den här gången gäller naturorienterade ämnen och läsförståelse. Det har stått en del i tidningarna om det som skulle ge vid handen att här skulle det bli för oss synnerligen glädjande resultat, men såvitt jag har förstått – det har ju varit olika föredragningar i den frågan i utbildningsutskottet osv. – är resultatet något mera blandat än det som har antytts i tidningarna. Men det kanske vi skall låta bli att debattera för närvarande, eftersom vi tyvärr inte har grundmaterialet.

Det är en sak till, herr talman, som jag gärna skulle vilja påminna om när det gäller internationella jämförelser. Det förefaller på något sätt som om herr Carlsson var alldeles nöjd om vi kommer någonstans i mitten vid sådana undersökningar. Men här har vi ett land som ligger i topp i många avscenden, bl. a. ekonomiskt. Skall vi hävda den positionen, får vi allt lov att se till att vi har ett utbildningsväsende som gör att vi på det hela taget är bäst. Annars kommer vi gradvis att falla tillbaka. Man kan inte slå sig till ro med att vi ligger ungefär mitt i. Det är precis samma sak som när det gäller det mera renodlat ekonomiska området. Skall vi försvara den belägenhet som vi har såsom det land i Europa som har den högsta inkomsten per huvud, då får vi också se till att vi år från år investerar i kronor räknat mer än andra länder. Om vi bara investerar ungefär lika

mycket som de andra, kommer vi ohjälpligt att halka tillbaka till någon sorts mittläge så småningom.

Det är möjligt att det på det ena eller andra hållet finns någon sorts tendens till att inte vilja erkänna de här fakta, som jag har försökt återge, och göra gällande att det inte har inträffat några sådana förändringar som både jag och herr Wikström har talat om när det gäller nivån på kunskaperna. Man blir ju förvånad när man läser i professor Bo Björkmans nyutkomna bok att han har varit gymnasieinspektör, men så var han ganska kritisk i sina synpunkter och sedan blev hans uppdrag inte förnyat. Man blir också förvånad när man ser professor Jan Hult hoppa av från arbetsgruppen för matematikstudier, efter det att universitetskanslersämbetet har bett honom ändra rapporten i, som Hult tydligen menar, en riktning som skulle innebära något slags frisering av de faktiska resultaten.

Den sista försvarslinjen, herr talman, för utbildningsministern är den, som det sägs i interpellationssvaret, att skolan skall "inte bara förmedla kunskaper om omvärlden utan också förbereda eleven för rollen som en medborgare och yrkesman i ett demokratiskt samhälle". Det är en utmärkt målsättning. Men då är frågan: Har denna målsättning förverkligats? Har den förverkligats i en sådan grad att de fördelar som därav skulle följa kan ursäkta en eventuell sänkning i kunskapsnivåerna?

För att besvara den viktiga frågan får vi påminna oss de allvarliga synpunkter på "skolk, oro och vantrivsel" som skolöverstyrelsens egen arbetsgrupp har framfört. Den miljö som man där har velat beskriva kan inte, såvitt jag förstår, vara den bästa för att utbilda någon till rollen som medborgare. Vi kan också dra oss till minnes den undersökning som Lärarförbundet gjorde 1971 av lärarnas arbetssituation – en undersökning som verkligen gav nedslående resultat, såsom står att finna i Lärartidningen nr 19–20 för år 1971. Och vi kan påminna oss att lärarna i Kalmar nyligen har slagit larm om vad de enligt tidningarna kallar de totalt olidliga arbetsförhållandena vid skolorna i kommunen.

Om det är på det här viset, herr talman, undrar man verkligen om skolan har lyckats så väl att fullfölja sina andra syften att utbildningsministern i resonemangen om den nya skolan ständigt kan anföra detta till någon sorts försvar för vad som händer.

Låt oss också begrunda ett annat mål som har utsagts för skolan, nämligen att vara jämlikhetsskapande. Att så många fler har fått chansen till en utbildning är bra av rättviseskäl. Men inriktningen av utbildningspolitiken i andra avseenden har försvarat för dem som kommer från en ur studiesynpunkt mindre inspirerande miljö. Genom att urvattna kraven i skolan och genom att minska skolans roll som kunskapsförmedlare har man uppenbarligen tänkt sig att göra det lättare för dem som haft ett svårare utgångsläge att hävda sig. Men konsekvenserna, herr talman, har antagligen blivit de omvända. När skolan minskat sin roll som kunskapsförmedlare har hemmen och familjerna blivit mera betydelsefulla. I min interpellation citerade jag ur Sven Delblanes senaste bok, ett argument som utbildningsministern icke har tagit upp i sitt interpellationssvar. Därför skall jag upprepa detta citat, för det stämmer precis med vad jag har gått omkring och tyckt och vad jag har gjort gällande här tidigare. Så

här skriver Sven Delblanc:

”Skolans utbildningskapacitet har sjunkit medan det bildade och privilegierade hemmets utbildningskapacitet är densamma som förut. — — — Det är min erfarenhet som praktiskt verkande pedagog, att det nya gymnasiet snarast haft effekter motsatta de som avsetts. De privilegierade har blivit än mer privilegierade.”

Under rubriken ”Kunskap är makt! Glöm inte det mina vänner” i Gaudeamus, Stockholmsstudenternas tidning, för den 1 december 1972 skrev Jan Myrdal en artikel som upprepar den kritiken. Skoldirektören i Göteborg, Bertil Wijk, har gjort en undersökning inom sitt distrikt som bekräftar sådana här förmodanden.

Det är min uppfattning, herr talman, att utbildningsministern tar alltför lätt på sitt uppdrag och på läget för närvarande. Det går inte att slå sig ner och säga att ”det i stort sett fungerar bra”, som utbildningsministern gör. Det går inte att hela tiden vagt hänvisa till den sittande s. k. SIA-utredningen. Det går inte därför att det inte rimmar med verkligheten. Om man lägger upp det på det här viset så blir verkligheten ens största fiende. Det är också det som skolöverstyrelsen uppenbarligen har upptäckt — att så här går det inte därför att verkligheten är en annan. Det går inte att bara säga att de som kritiserar är borgerliga svartmålar som längtansfullt ser tillbaka på någon sorts privilegieskola eller vill införa någon sorts elitskola, som herr Carlsson talar om.

Det går inte att ha den inställningen, herr talman, därför att den skapar stora svårigheter, om inte för utbildningsministern så för dagens ungdom. Den ungdomen är bra, det ser man, men därför skall den också ha chansen att få bästa möjliga framtid genom en bättre utbildning. Det är viktigt även för vårt nationella oberoende att vi genom förstklassigt utbildningsväsende och högtstående forskning kan hävda oss. Den moderna världen är förvisso invecklad, och skall vi hantera oss själva med skicklighet i denna invecklade framtid så kommer vi att behöva ett utbildningsväsende som förmedlar gedigna kunskaper och leder långt i fråga om insikter via en framgångsrik forskning.

Näväl — på det här viset kan vi ju kritisera, och vi *skall* kritisera, för det är vår uppgift. Men vår uppgift är också att framlägga synpunkter på hur man skulle kunna åstadkomma förbättringar, och jag skall avsluta mitt inlägg med att göra det. Jag ber emellertid att få påpeka för utbildningsministern att vad jag här har att säga på några punkter har inte någonting att göra med den gamla skolan eller något sådant som herr Ingvar Carlsson tycker är murket. Det går alltså inte att bara komma tillbaka och avfärda detta med att jag svartmålar och längtar tillbaka till någonting.

Det behövs först och främst mindre klasser än vi har för närvarande. Det kan vara en dyr reform isolerat sett, men vissa experiment antyder att så behöver det inte vara. Dessutom tror jag att även om det i sig självt skulle kosta pengar är det en riktig ambition, därför att det är en vällovlig satsning att göra för ungdomen.

Man skall vidare inte bygga sådana här mastodontskolor som Er utbildningspolitik har inneburit.

Man måste också föra en politik som klart markerar att skolan är en

Måndagen den

7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

arbetsplats.

Den teoretisering som har drivits långt i utbildningen i grundskolan har antagligen varit till skada att döma t. ex. av Gävlelärares synpunkter, som har framkommit i debatten nyligen.

De kompetenskrav som ställs vid högre utbildning får inte vara sådana att de lurar dem som ger sig in på utbildningen att tro att det är på något sätt enkelt att bli civilingenjör, om man har låt mig säga en tvåa i matematik.

Betygssystemet måste vara rättvisande. Den exercis fram och tillbaka som Ni bedrivit i betygsfrågan de senaste åren är rent bedrövlig.

Det måste vara läroplaner som bättre överensstämmer med det möjliga. Jag läste i Skolvärlden nr 10 år 1971 ett inlägg från en lärare som skrev så här:

”Läroplanen för gymnasium och fackskola är inte av denna världen: Undervisningen i svenska har till uppgift — — — att utveckla förmågan att observera och reflektera över allmänt språkliga och stilistiska företeelser och därigenom ge förutsättningar att med omdöme och ansvar ta ställning till frågor rörande språkvård och språkriktighet — — —, att öka förmågan att förstå danska och norska i tal och skrift — — —, att ge förtrogenhet med den nordiska, främst den svenska, litteraturen och dess historia samt viss beläsenhet i utomnordisk litteratur och kännedom om världslitteraturens viktigaste epoker och några av dess mest betydande verk — — —, att väcka och odla sinnet för ordets konst — — —.”

Det är inte något fel i detta annat än att det är helt orealistiskt, och det försvårar skolans verksamhet. Att det är helt orealistiskt visas av litteraturutredningen, som jag började med att citera.

Och denna lärare avslutar sitt inlägg med att säga:

”Detta skall alltså språklärarna syssla med när eleverna inte kan stava enkla svenska ord! Gud bevar avnämarna — — —”.

Ytterligare en punkt i ett sådant här förbättringsprogram är att man måste ha en lärarutbildning som inte urvattnar skolan för framtiden. Därför uppfattar jag det som allvarligt att Ni så snabbt förkastat de synpunkter som har framförts av de här språklärargrupperna — dessa synpunkter har Ni ju mer eller mindre refuserat.

Det behövs också en bättre planering i samband med ändringar i utbildningssystemet, så att t. ex. läroböcker hinner fram i tid. Över huvud taget tror jag att det inte är nödvändigt med så mycket ändringar som Ni hela tiden håller på med — åtminstone inte ändringar fram och tillbaka.

Och, herr talman, det fordras också en utbildningsminister som är intresserad av att lyssna till lärarna, en utbildningsminister som är intresserad av att försöka förbättra kvaliteten på utbildningen.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Bland de många problem i svensk skola som tilldragit sig stor uppmärksamhet under de senaste åren har frågan om språkstudierna intagit en särställning. Det finns flera skäl till detta. Behovet av språkkunskaper är odiskutabelt, samtidigt som brister upptäcks lättare än i t. ex. orienteringsämnena. Dåliga språkkunskaper, t. ex. svårighet att

läsa engelsk kurslitteratur, leder naturligt nog till besvärligheter i fortsatta studier. I en alltmer internationaliserad värld kräver kontakter och kommunikation goda språkkunskaper, och förväntningarna på den nya skolan har också varit stora i vad avser de ungas språkutbildning.

Om man går igenom de dokument som belyser reformeringen av gymnasiet i mitten av 1960-talet finner man klara belägg för den vikt som lagts vid en god språkutbildning. "Vårt land är i starkt behov av kontakter över språkgränserna. Betydelsen av de moderna språken framgår med stor tydlighet i de olika avnämningarundersökningarna", framhöll 1960 års gymnasieutredning, till vilken inom parentes sagt förre utbildningsministern och nuvarande statsministern hörde.

I proposition till 1964 års riksdag framhöll dåvarande ecklesiastikministern Ragnar Edenman att varje gymnasieutbildad borde ha goda kunskaper i engelska, jämförelsevis goda kunskaper i tyska eller i franska samt därtill tre års studier i ett tredje språk. En del avsteg från den målsättningen måste dock göras på vissa linjer.

Det särskilda utskott som behandlade gymnasiepropositionen instämde i "vad som från olika håll anförts om vikten av att genomgång av gymnasiet ger gedigna kunskaper i de mest användbara språken", men tillfogade att det inom forskning, utvecklingsarbete och näringsliv finns "ett växande behov av personer med kunskaper även i andra moderna språk än engelska, tyska och franska".

Samtidigt som statsmakterna samfällt påtalade vikten av goda språkfärdigheter i främmande språk skedde en nyorientering i metodiskt avseende både i grundskolan och i gymnasiet. Direktmetoden skulle vara det nya revolutionerande greppet. Lektionerna skulle genomföras helt på det främmande språket. Grammatiken försvann mer eller mindre helt. Tvåspråkiga ordlistor fördömdes som föräldrade. Denna nyordning ledde i slutet av 1960-talet till en stor språkstrid. Den bestod till en början i en intern språkpedagogisk debatt, som främst gällde skolöverstyrelsens rekommendationer och fortbildningsverksamhet. Denna interna metoddebatt vidgades emellertid och blev en skolpolitisk fråga av större räckvidd. Resultatet tycks sent omsider ha blivit att sunt förnuft och måtta avgick med segern, eller uttryckt i andra termer: den extrema direktmetoden har fått vika för den s. k. insiktsmetoden, grammatiken har tagits till heders på nytt och de tvåspråkiga ordlistorna har åter blivit accepterade.

Allt detta är gott och väl. Det visar att man skall vara på sin vakt gentemot diverse modeuppfattningar som anammats alltför snabbt och kritiklöst i förment progressiva kretsar och som nära nog terroriserar en lojal lärarkår – en ytterst lojal lärarkår, det skall utbildningsministern ha i minnet. Det visar också att det ibland kan löna sig att bråka en smula.

Det problem som jag har tagit upp i min interpellation gäller en helt annan sak, nämligen det organisatoriska kaos som har blivit resultatet av det system som nu tillämpas på gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer med fritt val av C-språk samt ett successivt bortval av B- och C-språk. Vi har därigenom fått ett ytterst brokigt mönster av språkstudier. Detta betingas delvis av det fria valet av B-språk i grundskolan men förstärks ytterligare genom det fria valet av C-språk. Olägenheterna är uppenbara.

Eleverna får två- och ofta endast ettåriga studiekurser. Det blir utomordentligt svårt att lägga ett schema utan alltför mycket håltimmar. Det blir nödvändigt att slå ihop rester av undervisningsgrupper och genomföra samläsning i heterogena grupper. Elever från olika linjer med både olika timtal och olika studieinriktning tvingas läsa tillsammans. Frånvaron blir ofta stor genom att elever från olika linjer har olika tider för skrivningar i andra ämnen samt koncentrationsdagar. En annan effekt blir onödigt många lärarbyten. Det kan i många fall inträffa att en elev under sina tre gymnasieår har olika lärare varje läsår i ett och samma språk, och det inträffar också att en och samma elev har två lärare i ett språk under ett och samma läsår.

Detta sammanförande av elever från skilda linjer och med olika grader av språkfärdighet är högst olyckligt ur pedagogisk synvinkel. Låt mig ta ett autentiskt exempel från en skola under innevarande läsår. En grupp i franska har 17 elever från olika linjer. Alla 17 läser 2 timmar gemensamt, 13 läser därtill ytterligare 1 timme; nio elever ännu 1 timme samt fyra elever dessutom en separat timme. Att detta leder till olyckliga schematekniska kombinationer är lätt att förstå, och att det skapar undervisningsproblem kan också var och en förstå. En erfaren skolledare – och därtill framstående språkman – har påtalat olägenheterna med de mycket heterogena grupperna. Han säger: ”Den blyga och osäkra eleven skall lockas ur sin tystnad, den talföra och dominant inte få alla repliker. Den språkligt obegåvade eleven skall inte behöva få sina hämningar förstärkta av den språkbegåvades ordflöde.” Till detta kommer de olika studiemålen, t. ex. affärskorrespondens på den ekonomiska linjen.

Ännu ett vittnesmål från skolans vardag, även det av en erfaren skolledare. I en skrivelse till skolöverstyrelsen heter det: ”Varje gång jag har att göra upp en plan för lärarnas tjänstgöring för nästföljande läsår tvingas jag på grund av läroplanens bestämmelser och det som här kallas ’frihet till bortval’ att slå ihop avdelningar och t. o. m. någon gång att låta två lärare undervisa samma elever i språk. Jag upplever det varje gång som yrkesmässigt pinsamt att utöver det normala av läroplanen tvingas verkställa lärarbyten. Jag betraktar sådana lärarbyten som särskilt olyckliga i moderna språk, då jag tror att språkundervisningen är beroende av de rimliga språknyanser, som måste finnas hos den enskilde läraren, och av den ömsesidiga anpassningen mellan lärare och elever. Jag har också många gånger mött stor tvekan från elever vid ’bortvalet’. Vi vet inte vilket språk som lämpligtvis bör läggas ned. Ofta synes deras val vara grundat på tillfälligheter och nycker. Ibland väljer eleverna lärare och ibland väljer de av betygstaktiska skäl.”

Det var de här problemen som låg bakom den interpellation som jag framställde på riksdagens första dag. Utbildningsministern har av någon anledning valt att koppla samman frågan om organiserandet av språkstudierna i gymnasieskolan med mera allmänna frågor om kvaliteten i skolan. Jag skall emellertid inte låta mig provoceras till en allmän debatt om kvalitetsfrågor i fråga om språkstudier, även om det finns åtskilligt material som skulle kunna belysa de frågorna, bl. a. det betänkande som UKÄ:s internationaliseringsutredning framlagt och som har berörts här

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

tidigare. Vilket samband frågan om språkprogrammen i gymnasieskolan har med den moderna matematikundervisningen i grundskolan är än svårare att förstå.

Frågan om vilken omfattning studiet av de olika B- och C-språken har i gymnasieskolan har blivit ofullständigt belyst i interpellationssvaret. Uppgifterna är därtill inte alls aktuella, de gäller läsåret 1970/71. Jag skall därför själv komplettera med några siffror som jag lyckats få på annat håll.

Som det sägs i interpellationssvaret valde ca 14 700 elever franska som C-språk i årskurs 1 läsåret 1970/71. Efter ett år var det 8 700 kvar och efter ytterligare ett år 2 700. För tyskans del var siffrorna 6 000, 4 500 respektive 1 300. Av de 5 400 elever som valde spanska fanns det efter ett år 3 300 kvar och efter två år 1 100. 1 300 elever började läsa ryska i årskurs 1. Av dessa fullföljde 800 studierna i årskurs 2 och 400 i årskurs 3. Om man summerar dessa tal finner man att ungefär 10 000 elever – drygt en tredjedel av alla – läste sitt nybörjarspråk endast ett år. Ca 17 400 läste i två år och endast 5 600 – eller ca 20 procent – läste språket i fråga i tre år.

Jag har tidigare påtalat de ytterligt besvärande komplikationer detta successiva bortval leder till i vad gäller det inre arbetet ur rent pedagogisk synvinkel. Det är ett problem som borde undersökas bättre och ges en pedagogiskt försvarlig lösning. Ett annat gäller den grundläggande frågan om i vilken utsträckning det är meningsfullt att anordna ettåriga studiekurser i nybörjarspråk. Den mycket viktiga frågan berördes inte alls i interpellationssvaret. Jag vill nu fråga utbildningsministern om han är beredd att åstadkomma en samlad översyn av språkstudierna i gymnasieskolan för att råda bot på de missförhållanden som råder och för att stärka språkstudiernas ställning. Av särskilt intresse är därvid just C-språkens ställning.

Som jag nyss sade skall jag inte ta upp någon språkdebatt utifrån allmänna kvalitetsaspekter, men eftersom statsrådet Carlsson fogat in min interpellation i ett större skolpolitiskt sammanhang och därvid lagt tonvikten på ett historiskt perspektiv skall jag inte helt avstå från en kommentar.

Om man vill karakterisera ett drygt halvsekels socialdemokratisk skolpolitik kan man inte undgå att frapperas av det skarpa brott som inträffade i och med Ragnar Edenmans avgång som ecklesiastikminister år 1967. I raden av socialdemokratiska utbildningsministrar t. o. m. honom finner man personer med stor förtrogenhet med svenskt skol- och bildningsväsen, med ett levande och äkta folkbildningspatos och med en djup respekt för skolan som bildningsinstitution. Allt detta känner jag stor beundran för, och i allt väsentligt finner jag deras reformsträvanden riktiga och angelägna.

Låt mig nämna Värner Rydén – mannen bakom 1918 års skolkommission – och Oscar Olsson eller, som han vanligen kallades, Olsson med skägget, som var ecklesiastikminister i flera regeringar under 1920-talet. Till de stora skolpolitikerna hör vidare Arthur Engberg, som ju var ecklesiastikminister under större delen av 1930-talet och som bl. a. satte sin prägel på 1933 års läroverksstadga och därmed en hel generations

Mandagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

skolutbildning. Jag tänker vidare på Josef Weijne som ledde arbetet i 1946 års skolkommision och förberedde det viktiga skolbeslutet vid 1950 års riksdag, det beslut som blev början till slutet på det mer än sekelgamla parallellskolesystemet. Till sist vill jag också nämna Ragnar Edenman, som bar huvudansvaret för 1962 års grundskolereform och gymnasiereformen 1964.

Jag vill gärna betyga att jag hyser den största respekt för dessa skolpolitiker, för det bildningspatos, den sociala rättfärdighetslidelse, den grundlighet och det allvar som präglade deras insatser.

Det är inte möjligt att hysa samma respekt för de unga politiker som tagit över efter Ragnar Edenman. Bristande förtrogenhet med ett nytt arbetsfält är visserligen ett handikapp men det är en övergående sak – det kan ju också vara fördel att komma in i en verksamhet utan belastning i form av invanda och konventionella meningar och kunna se allt med nya, friska ögon. Men det jag saknat är levande och genuint intresse för skolan som bildningsanstalt, förmågan att inse vikten av grundliga kunskaper och färdigheter. Det som enligt min mening är det radikalt nya i svensk utbildningspolitik under Olof Palmes och Ingvar Carlssons ledning är den medvetna och programmatiska strävan att utnyttja skolan och skolpolitiken som ett instrument för att nå andra syften än de som är skolans egentliga, nämligen att bibringa eleverna goda kunskaper och färdigheter.

Om Värner Rydén, Oscar Olsson, Arthur Engberg, Josef Weijne och Ragnar Edenman var skolpolitiker med tonvikt på ordets första del, så har Olof Palme och Ingvar Carlsson lagt tonvikten på den senare delen. Detta är, herr talman, den stora skillnaden. Och det har sannerligen inte varit till den svenska skolans bästa.

Jag vill till sist upprepa min fråga: Är utbildningsministern beredd att åstadkomma en samlad översyn av språkstudierna i gymnasieskolan för att råda bot på de missförhållanden som råder och för att stärka språkstudiernas ställning?

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! I en ny informationskrift från socialdemokraterna framhåller Ingvar Carlsson att höstens val är särskilt viktigt, bl. a. därför att det i dagens skoldebatt finns en konservatism som gör att man inte riktigt vet vilken skolpolitik vi skulle få med en borgerlig regering. Konservativa experiment med skolan vore en orätt mot ungdomen, säger utbildningsministern. Samma misstänkliggörande av moderat skolpolitik förekommer i viss mån i det interpellationssvar som utbildningsministern lämnat och för vilket jag tackar, eftersom det är utförligt om än inte särskilt innehållsrikt. I alla händelser torde det kunna utgöra ett underlag för en debatt som kanske kan skingra utbildningsministerns okunnighet om vilken utbildningspolitik en borgerlig regering skulle föra.

Varje gång vi från moderat sida vill föra en debatt om utbildningens kvalitet misstänkliggörs vi och ställs i motsatsförhållande till den nya skolans målsättning. Herr Burenstam Linder och herr Wikström har bägge klargjort att vi känner oss medansvariga för skolan och skolans utveckling. Det innebär emellertid inte att vi känner oss medskyldiga till de oriktigheter som vi i dag kan bli varse.

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

Jag har valt att fråga herr Carlsson om matematikutbildningen. Orsaken därtill är inte bara de alarmerande rapporter som når oss från gymnasiinspektörer eller tekniska högskolor, utan orsaken är att vi i en kvalitetsdebatt också måste få tillfälle att föra densamma på ett konkret plan. Det kanske i någon mån också underlättar för herr Carlsson att förstå vart vi vill komma.

I senaste numret av Teknisk Tidskrift beskrivs på ledarsidan konsekvenserna av en kvalitativ sänkning av matematikkunskaper jämfört med andra kunskaper. Jag citerar: "Man kan kunna språk, litteraturhistoria eller nationalekonomi olika bra. Man kan successivt sänka kraven på kunskaper för att få betyg i dessa ämnen. Det händer inget drastiskt — kunskaperna blir 'bara' litet sämre.

I den tekniska världen finns specifika krav — gränser som inte kan överskridas utan att orsaka katastrofala följder.

Man kan bygga en bro olika bra. Den kan vara dyrare eller billigare. Den kan vara fulare eller vackrare. Men det finns ett gränsvillkor som inte får överskridas: den får inte rasa! "

Herr talman! Jag vågar påstå, *inte* att herr Carlssons utbildningspolitik kommer att få till konsekvenser att våra framtida broar rasar, men väl att den bidrar till att rasera vår internationella ställning som ett tekniskt högtstående land. Detta görs bland annat genom applicerande av ett diffust utbildningstänkande på allt från läroplan och läromedel till målbeskrivningar och debattinlägg.

I den gamla, av utbildningsministern så förkättrade skolan, som man knappast vågar nämna, lärde sig eleverna att räkna. I dagens skola sysslar de med matematiska begrepp och symboler, tabeller och formelsamlingar. Någon förändring av läroplanen är inte aktuell, säger utbildningsministern, och bakgrunden härtill skulle bl. a. vara den undersökning som gjorts av 2 000 lärares och elevers inställning. Låt oss titta litet på den undersökningen!

Lågstadiets elever och lärare var i huvudsak positiva. Ja, är det att undra på! Matematikundervisningen för sju- till nioåringar bygger på lekmaterial, såsom klossar, rutor, kulor och laborationsmaterial av olika slag. Här är matematiken lek. Barnen är i lekåldern, och dessutom är de mycket receptiva och till skolarbetet positivt inställda. De är i den åldern, helt enkelt.

Men bortsett från de lekbetonade momenten med plast- eller träklossar och mängdringar tycks det nu visa sig allt svårare att motivera eleverna för ett effektivt inlärningsarbete i matematik. En lärare skrev om detsamma att detta för inte så länge sedan härligt självmotiverande ämne, där knappast någon elev ifrågasatte nyttan och så gott som alla insåg nödvändigheten, nu möttes av skepticism. Den skeptiska hållningen mot mängdlärans roll och gentemot den gamla matematikundervisningen är väl den nya matematikens centrala punkt.

Denna skepsis finner vi nu runt om i världen. Samma lärare påpekar — de uppgifterna har också varit synliga i pressen i övrigt — att det norska stortinget i höstas efter utskottsbehandling förklarade att den nya matematiken ännu inte tycks vara så genomarbetad att den kan ligga till grund för den framtida matematikundervisningen i den norska

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

grundskolan. I Danmark beskärmar sig många över utvecklingen i Sverige på det här området och anser sig böra vara glada över att vara efter i utvecklingen. Detsamma har varit förhållandet - det vet vi - i USA, där man nu håller på att vända tillbaka.

För att återgå till den undersökning som utbildningsministern redovisar kan vi konstatera att den positiva inställningen till matematik minskar alltmer på mellanstadiet och på högstadiet. Varför det? Enligt läroplanen fortsätter leken men elevernas osäkerhet blir påtaglig alltefter- som leksakerna blir så svårhanterliga att kunskaperna inte längre räcker till för att hantera dem.

Jag skall ge utbildningsministern två exempel på repliker som lärare har berättat för mig att de har fått. En elev i lågstadiet frågade sin lärare: "Fröken, måste man alltid backa när man tar bort?" Det är tallinjen som spökar. På högstadiet frågade en annan elev: "Fröken, är 'större än' plogen mot dörren eller plogen mot fönstret?" Detta är de verkningar som symbolinförandet har fått för elever som inte kan fatta symbolik eller som, rättare sagt, inte har den underbyggnad som behövs för att klara symboltecknen. Uppläggningsen i läromedlen följer visserligen läroplanen men motverkar - vilket också har anförts av de föregående talarna - förmågan att uppnå färdighet i numerisk räkning.

En annan sak i den moderna matematiken i grundskolan är den ökade satsningen på individualiserad undervisning. Den fordrar att lärare har tillgång till läromedel där praktiskt taget för varje tal ledtrådar ges. Eleven tränar upp en förmåga att bli en mekanisk maskin som plockar in formler och regler efter den ledtråd som ges och utan att behöva tänka. Pythagoras' sats talade några gymnasister om häromkvällen. När jag påtalade att det inte var ett helt vanligt uttal av namnet Pythagoras ursäktade de sig med att de aldrig hade hört det nämnas av någon lärare. Men hur man använde satsen visste de och när de skulle använda den fick de reda på genom olika ledtrådar och upplysningar i sina läromedel.

Frågan är om inte matematiken håller på att inlemmas i det socialdemokratiska allomfattande samhällsorienteringsämnet, vilket är ett effektivt sätt att stoppa det kreativa matematiska tänkandet.

I en diskussionspromemoria från skolöverstyrelsen den 16 januari 1973 heter det bl. a. om undervisningens innehåll: "Stoffet måste upplevas som angeläget av eleverna och ge svar på deras egna frågor. En ökad uppmärksamhet måste därför ägnas frågor kring elevernas behov och intressen. Det är också nödvändigt att stoffinlärningen följer elevernas begreppsutveckling. Inlärningspsykologiska studier rörande begreppshierarkier och kognitiva strukturer är angelägna . . . etc."

Ja, man blir kanske litet fundersam. Införandet av denna matematik föregicks inte av några noggranna pedagogiska undersökningar. I min interpellation frågade jag bl. a. om utbildningsministerns erfarenheter av den här matematiken. Individualiserad matematikundervisning, IMU, är SÖ:s största projekt inom ramen för forsknings- och utvecklingsanslag. När den nya grundskolan kom skulle SÖ visa hur läromedel skulle se ut i matematiken, vilka metoder man borde använda och hur undervisningen skulle organiseras. Utvecklingsarbetet är nu avslutat och redovisat i en sammanfattning. Så kom en ny läroplan, och en jämförande studie som

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

visar hur IMU-eleverna står sig i förhållande till elever som använder andra läromedel i matematik har nyligen enligt utbildningsministerns svar framlagts. Men det märkvärdiga är att utbildningsministern om slutrapporten bara säger att den kommer att få betydelse för de årskurslösa högstadierna som förekommer.

Hur många årskurslösa högstadierna har vi i detta land? Det kan inte vara många! Och hela resultatet av denna stora satsning, som om jag minns rätt var kostnadsberäknad till 4 miljoner kronor och som kanske har kostat både 6 och 7 miljoner kronor innan den blivit färdig, är att man skall lägga den åt sidan och säga att den kommer att kunna användas på en typ av högstadierna som i mycket ringa utsträckning förekommer här i landet. Det är trots allt 12 000–15 000 elever som varit föremål för denna försöksverksamhet. Jag skulle gärna vilja ha ett förtydligande från utbildningsministern av detta torra konstaterande att IMU skall användas i ytterligt speciella skolformer. Är utbildningsministern mot den bakgrunden villig att säga att detta var en felsatsning från skolöverstyrelsens sida?

Herr talman! Kritiken mot kvaliteten i skolundervisningen är inte ny, och den får inte upphöra. Men det intressanta är naturligtvis frågan: Hur har det kunnat bli så här? Vad är det i den socialdemokratiska utbildningspolitiken som har medverkat till den standardsänkning som föregående talare, inte minst genom olika citat, gav bevis för? Med den kvantitativa ökningen av skolutbildningen som skett är det väl självklart att läroplanerna måste se annorlunda ut än de gjorde i den gamla grundskolan. Det tycker jag är helt klart. Och det gör de också! Men inte på det sätt man skulle vänta sig. Man kunde t. ex. vänta sig en minskning av kursomfånget, så att alla skulle kunna tillgodogöra sig det som skolan vill lära ut. Men det är tvärtom.

Jag gör nu en jämförelse med den gamla skolan, och här kan inte ens utbildningsministern påstå att det ligger några nostalgiska minnen bakom det jag säger. I den gamla realskolans matematik höll eleverna i sista årskursen på att räkna med siffror, och man införde algebraiska symboler. I sista årskursen på högstadiet i dag inbegriper läroplanen områden som tidigare låg på realgymnasiets högre ringar: andragradskurvor och funktioner, vektorer och trigonometri, solving av trianglar med sinus och cosinus hör till de begrepp som eleverna i dag skall lära sig på grundskolans högstadium. Helst skulle de väl också kunna det, men det är ytterligt få som lyckas lära detta.

Har vi, herr Carlsson, råd att ge våra grundskolebarn ett matematiskt smörgåsbord att sitta och pilla i om vi därmed förmenar dem möjligheten att tillgodogöra sig en näringsriktig och allsidig grundkost som vidgar deras möjlighet att i framtiden tänka? Tycker utbildningsministern att det teoretiserande som nu sker i matematikundervisningen befrämjar elevernas matematiska färdigheter? Är det inte ojämlikhet i alla högsta grad? Är det att undra på att den undersökning, som det hänvisas till i interpellationssvaret, visar att den negativa inställningen till matematiken ökar starkt på högstadiet?

Även skolöverstyrelsen har reagerat, men på ett sätt som verkligen inte är övertygande. Med hänsyn till de svagpresterande eleverna har man gett ut en handledning som anger en kärna av fakta som alla skall kunna. Det

Måndagen den

7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,**m. m.*

är givetvis alldeles utmärkt. Men det vore tacknämligt om skolöverstyrelsen också ville ge ut en handledning som angav vad den vanliga medelmåttan skall kunna - i dag är det den som känner sig desorienterad. Till de svagpresterande kan vi väl heller inte räkna dem som några år senare söker in på tekniska högskolor - det är där bristerna blir farliga.

Här har talats om utlåtanden över matematikkunskaper hos de blivande civilingenjörerna. Jag skulle vilja ge litet konkreta exempel, om inte annat så för att få in i riksdagens protokoll vad som menas med otillräckliga matematikkunskaper för civilingenjörer. 358 av dem som började på tekniska högskolan hösten 1972 klarade inte talet

$$\frac{1}{2} - \left(\frac{3}{5} - \frac{2}{3} \right) =$$

Och varannan teknolog 1972 klarade inte talet

$$\frac{\left(\frac{1}{a} + \frac{1}{b} \right) (a - b)}{\left(\frac{1}{a} - \frac{1}{b} \right) (a + b)} =$$

Herr talman! Detta är uppgifter som i hög grad hör till grundskolan. Jag vill gärna lägga till, även om jag där går in på gymnasieområdet, att 60 procent av teknologerna klarade en enkel andragsdsekvation - 40 procent gjorde det inte.

Betecknande är också att MATEK-gruppens ordförande universitetslektor Magnus Giertz, som efterträdde professor Hult sedan denne lämnat gruppen i opposition mot vad han upplevde som påtryckningar från UKÄ, i ett säryttrande påpekade att de förslag som gruppen framlagt för att komma till rätta med förhållandena inte är tillräckliga. "Det är andra utbildningspolitiska åtgärder som krävs för att bättre än nu anpassa elevernas förutsättningar till examenskraven", säger han.

Dessa utbildningspolitiska åtgärder är en ny utbildningspolitik - en utbildningspolitik som gör människorna till tänkande varelser i stället för mekaniska robotar.

För att sluta med litet nostalgi: Det vore en välgärning om utbildningsministern började med matematiken och grammatiken. Det var inte utan orsak som den urgamla lärdomsskolan ställde krav på ettdera av två alternativ: antingen skulle man studera latin, eller skulle man studera matematik. Man skulle inte läsa latin för att lära sig tala latin. Man behövde inte heller läsa matematik därför att man alltid skulle syssla med matematik. Men bägge de områdena gav eleven förmåga till kreativitet och tänkande liksom till logik och analys.

Jag debatterade en gång med en kfml-are och han gav mig följande replik: Vem har sagt att vi skall vara logiska? Logiken är ett borgerligt påfund!

Jag vill gärna som avslutning, herr talman, säga att så långt tror jag inte att herr utbildningsministern vill gå när han skall bemöta mina krav på ökade möjligheter att göra våra ungdomar kapabla till logiskt tänkande.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! På den sista punkten skall jag omedelbart tillfredsställa fru Sundberg. Efter att ha lyssnat på denna debatt med inlägg från ett antal borgerliga företrädare skall jag inte beskylla dessa talare för logik. Denna riksdag har nämligen tagit den ena stora utbildningsreformen efter den andra och röstat igenom dem. Sedan kan ett antal ledamöter, som har deltagit i denna röstningsprocess, stå upp och framföra en kritik av det slag som några gjort här - det har i alla fall inte med logik att göra!

Som en mera allmän kommentar vill jag säga följande. Hur tokiga dessa beslut i så fall än har varit, som vi under stor enighet har fattat, så kan de inte ha varit så groteskt felaktiga att man inte kan lära sig någonting. Det kan inte vara så att vi har totalt omintetgjort alla möjligheter till utbildning. Men det är ju det intrycket man får framför allt av herr Burenstam Linder och i någon mån av fru Sundberg. De riktar därmed en direkt attack mot lärarna och antyder att dessa icke klarar sitt arbete ute i skolorna. De svenska lärarna har ändå en stor frihet att lägga upp undervisningen, välja metoder osv. Det är därför som man inte kommer ifrån att herr Burenstam Linders inlägg blir en attack mot den svenska lärarkåren. Det är detta som Lärartidningen reagerat mot - jag skall återkomma till det sedan.

Fru Sundberg använde också klyschan att vi skall införa en utbildningspolitik som leder fram till tänkande varelser i stället för mekaniska varelser. Jag har inte sett någon reservation från fru Sundberg som mera konkret skulle uppfylla det önskemålet. Det är en självklarhet att vi vill skapa kreativitet, att vi vill ha kritiskt tänkande ungdomar och att vi vill ha dem sysselsatta. Jag har utvecklat det tidigare för fru Sundberg vid ett annat tillfälle. Som en generell kritik av vår svenska skola tror jag att det är grovt felaktigt och oriktigt, också mot lärarna och deras uppläggnings av undervisningen.

När det gäller matematiken vill jag hävda att det är en utomordentligt försiktig linje som Sverige valt. Det är orimligt att i detta fall jämföra oss med vad som hänt inom vissa stater i USA. Men självfallet måste jag som utbildningsminister säga att innan vi gör en slutlig utvärdering av detta måste vi avvakta att de första eleverna kommit igenom skolsystemet. Jag kan inte förorda en ryckighet, som innebär att man börjar med en viss pedagogisk metod och innan de första eleverna hunnit igenom det nya skolsystemet kastar om metoderna. Vi måste rimligen ha ett underlag för sådana beslut. Jag säger med avsikt "vi", för det är ju inte riksdagen som fattar beslut av den här karaktären, utan det är våra experter - huvuddelen f. d. lärare - som har arbetat fram metoderna och föreslagit dem. Besluten har också fattats utanför denna kammare.

Jag måste faktiskt fråga fru Sundberg om en borgerlig regering skulle förorda att pedagogiska beslut fördes över från experterna till politikererna. Om så inte är fallet, är det en ganska orimlig anklagelse mot regeringen och riksdagen, för kritiken drabbar självfallet också riksdagen.

Jag kan inte förorda att vi genom beslut i riksdagen hindrar de människor som särskilt arbetar med frågor av detta slag att föra fram nya idéer för att om möjligt finna bättre metoder. Därmed måste vi också acceptera att det någon gång kan ske felbedömning, att dessa experter

Nr 81

Måndagen den

7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,

m. m.

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

kanske är för optimistiska i ett eller annat avseende, vare sig det gäller en direkt metod i grammatik eller en matematisk pedagogik. På den här punkten vill jag alltså som sagt ställa motfrågan till fru Sundberg om fru Sundberg verkligen menar att politikerna skall ta över beslutanderätten och därmed ansvaret.

I fråga om IMU vill jag säga att detta icke är någon felsatsning. Jag fick den direkta frågan. Det är en förebild i hela läroplansutvecklingen på detta ämnesområde. Jag nämnde ett område där metoden som sådan var särskilt väl lämpad. Vid de årskurslösa högstadierna finns nämligen behov av särskilda metoder för att klara de speciella utbildningsproblemen. Även här måste jag ställa en motfråga till fru Sundberg: Menar fru Sundberg att IMU skall ha något slags monopolställning? Skall det inte finnas möjligheter att ta fram även andra läromedel?

Fru Sundberg sade också att vi erbjuder ett matematiskt smörgäsbord. Det är inte så på matematikens område att vi har gått över till högre grad av teoretisering – fortfarande under beslut från experternas sida. Det är i stället så att vi har fått mer av insikt på bekostnad av den tidigare drillen.

Jag vill också hänvisa till att när beslutet om den nya matematiken togs – nu förflyttar jag mig till gymnasieskolan – hälsades detta från den postgymnasiala utbildningens sida med stor tillfredsställelse. I tekniska högskolans remissyttrande 1963 framhålles att målsättningen i ämnet synes föredömlig från högskolans synpunkt och i och för sig värd allt stöd.

Sedan kan man komma fram till andra erfarenheter allteftersom arbetet löper vidare. Men vi måste rimligen ha praktiska erfarenheter som visar att utbildningen inom ett sådant ämne i så fall i någon mån skall justeras. Det kanske är så att pendeln har slagit över väl mycket åt ett håll, men fortfarande är det här fråga om en expertbedömning som skall komma till stånd.

Herr Richardson tog i sin replik upp frågan om språksituationen inom gymnasieskolan. I sin debattskrift om utvecklingsprogram för skolan har skolöverstyrelsen bl. a. tagit upp språkstudiernas organisation. Vi bör enligt min mening avvakta dels erfarenheter av det pågående Ludvikaförsöket, dels SSG-försöket, dels de synpunkter som den nämnda debattskriften kan ge upphov till. En omedelbar förändring – om det är det herr Richardson avser – är dessutom svår att genomföra därför att den leder till en rad timplaneförändringar i övrigt.

Med detta har jag inte på något sätt velat avvisa en diskussion om de frågor som herr Richardson tar upp. Det är mycket möjligt att vi skall vidta förändringar i den riktningen, men jag anser mig i dag icke ha tillräckligt mycket material för att ta definitivt ståndpunkt. Däremot anser jag att det är ett väsentligt och viktigt problem.

Herr Richardson tog sedan upp en diskussion om tidigare utbildningsministrar. Nu måste jag tyvärr konstatera att herr Richardsons kunskaper, trots att han har gått i den gamla skolan, inte är av det allra bästa slaget ändå. Herr Oscar Olsson med skägget var förvisso riksdagsman men inte ecklesiastikminister under 1920-talet. Det var däremot Olof Olsson, hedningen kallad, som satt som ecklesiastikminister i den socialdemokratiska regeringen. Rätt skall vara rätt. Speciellt om man uttalar sig på sitt

eget område, utbildningens, och kritiserar ungdomen för dåliga kunskaper borde man kanske läsa på läxan bättre innan man går till talarstolen här i kammaren.

Sedan ville herr Richardson göra skillnad mellan tidigare socialdemokratiska utbildningsministrar och de två senaste. Nu är det ju ett gammalt borgerligt knep att säga att det finns ingen så bra socialdemokrat som den som har avgått, vare sig han heter Wigforss eller Tage Erlander eller Per Edvin Sköld eller något annat. Ju längre tillbaka i tiden de varit aktiva och ju äldre de är desto bättre är de sedan enligt den borgerliga bedömningen. Det får väl Olof Palme och jag tåla.

Jag skall nu inte tala för min egen del, men när det sägs att Olof Palme inte har någon bakgrund som skulle ha gjort honom lämplig som utbildningsminister vill jag erinra om att han ändå var ordförande i SFS under dess storhetstid. Han var studieledare i ett politiskt ungdomsförbund. Han var ledamot av ABF:s förbundsstyrelse – på tal om folkbildningen. Han var ledamot av gymnasieutredningen. Han ledde det studiesociala utredningsarbetet. Det är alltså en bana som inte är helt olik – även om den i många avseenden kvantitativt överskrider – herr Richardsons egen partiledares meriter. Han brukar ju från folkpartiets sida framställas som en utomordentlig utbildningspolitiker. Har inte heller herr Helén tillräcklig bakgrund för att kunna tillträda t. ex. utbildningsministerposten, om det nu inte blir någon viktigare post aktuell för honom i en borgerlig regering?

Av någon anledning glömde herr Richardson Tage Erlander. Han har också varit ecklesiastikminister. Det har hänt först med Tage Erlander och sedan med Olof Palme att de blev statsministrar, och det tyder ju på att de inte har bedömts som så väldigt skrala sett från socialdemokratiska utgångspunkter.

Att vi sedan inte duger enligt folkpartiets bedömning tar vi med en rätt god nypa salt. Jag tycker emellertid uppriktigt sagt inte att vi skall föra den formen av debatt i kammaren. Jag delar herr Wikströms uppfattning att t. ex. det påhopp som Svenska Dagbladet gjorde på folkpartiledaren Helén var ganska oanständigt, och jag tycker att vi skall avhålla oss från sådana i utbildningsdebatten.

Jag skall härnäst övergå till herr Burenstam Linder. Jag hade en debatt med fröken Ljungberg i kammaren för ett tag sedan, alltså med en partivän till herr Burenstam Linder. Jag tror att den debatten var nyttig på den del av utbildningsområdet som vi då diskuterade. Där tror jag däremot inte att ett inlägg av det slag som det herr Burenstam Linder nyss framförde medför något positivt för utbildningen från vare sig den ena eller den andra utgångspunkten. Herr Burenstam Linder har nu övergivit Statsföretagsdebatten. Det har ju visat sig att alla de anklagelser han där kastade ur sig inte håller inför en bedömning av utvecklingen. Statsföretag AB visar ett utomordentligt fint resultat. Nu flyttar herr Burenstam Linder i stället över sin svartmålning från Statsföretags verksamhet till utbildningsområdet.

I förbigående lyckades t. o. m. herr Burenstam Linder säga att Sverige är ett ekonomiskt högtstående land men att det var synd att vi har ett så dåligt utbildningsväsende. Nu när vi för utbildningsdebatten får vi alltså

Måndagen den

7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

höra att vi är ekonomiskt högtstående. Det har inte låtit riktigt så när herr Burenstam Linder varit inne på sitt tidigare specialområde.

Jag konstaterar att det inte bara är jag som är orolig för moderaternas utbildningspolitik. Herr Helén konstaterade ju i sitt Göteborgstal, som var anledningen till det personliga påhoppet i Svenska Dagbladet, att moderaterna företräder en utbildningspolitik som han på vissa punkter måste ta avstånd från. Jag skall göra några korta kommentarer till herr Burenstam Linders inlägg innan jag går över till herr Wikströms anförande för att sedan återkomma med några principiella synpunkter på det som moderatrepresentanten tog upp.

Herr Burenstam Linder sade bl. a. att Alva Myrdal hade velat göra sig av med alla lärare innan skolsystemet kunde bli tillfredsställande. Ja, vad Alva Myrdal sagt är att vi kanske egentligen skulle ha börjat med lärarutbildningen när vi började reformarbetet. Eftersom vi inte gjort det, måste vi enligt fru Myrdals mening acceptera att en stor grupp lärare fungera under en längre tid med en utbildning som var avsedd för en annan skola. Det är bakgrunden till fru Myrdals uttalande. Varför skall man då framföra hennes ord i det sken som herr Burenstam Linder ger?

Herr Burenstam Linder säger också att skolöverstyrelsen nu plötsligt är oroad och har slagit om i sin uppfattning. Självfallet har skolöverstyrelsen inte ändrat någon uppfattning. Skolöverstyrelsen påbörjade det arbete, som den nu redovisat, samtidigt med att den nya läroplanen för gymnasiet kom till stånd och samtidigt med att Lgr 69 började fungera ute i skolorna. Det ligger i skolöverstyrelsens verksamhetsansvar att på detta sätt löpande följa läroplansarbetet. Därför finns det inte på denna punkt någon skiljaktig mening mellan verket och departementet. Jag tror att generaldirektör Orring undanber sig tolkningar av det slag som herr Burenstam Linder gjorde. Dels pågår det alltså en rullande läroplansöversyn, dels har vi startat SIA-utredningen och SSK-utredningen. Då anser självfallet verket och departementet och jag förmodar flertalet ledamöter av kammaren – i varje fall gjorde herr Elmstedt det för några veckor sedan – att vi bör avvakta dessa utredningars arbete och förslag innan vi tar ställning till mera generella åtgärder.

Herr Burenstam Linder tog också upp Uppsalatalet och åberopade att jag skulle ha givit en oriktig beskrivning av matematikundersökningen. Det var en enda sak som jag ville belysa med resultatet från gymnasiet i detta sammanhang, nämligen påståendet att en bredare satsning på gymnasieskolan, som innebär att vi tar in fler elever, icke har lett till försämrat resultat från den lilla gruppen mest begåvade. Sverige och Japan kom nämligen på första plats i vad avser de bästa 5 procenten. Det var det som jag ville säga med att citera IEA-undersökningen på den punkten, och det bekräftas uppenbarligen med all önskvärd tydlighet av IEA-undersökningen när det gäller de naturorienterade ämnena.

Herr Burenstam Linder skulle sedan ge intryck av att han hade ett program, med vilket man skulle lösa de problem som finns på skolområdet. Mindre klasser, sade han. Jag har tidigare i olika sammanhang talat om dels att Sverige har det lägsta elevantalet per klass, dels och framför allt att vi har den största lärartätheten över huvud taget jämfört med andra länder. Vi har alltså tagit på oss utomordentligt stora

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

kostnader för att få en stor lärartäthet. Det kostar väldigt mycket pengar. Nu säger herr Burenstam Linder, representant för det parti som hårdast har motsatt sig utbyggnaden av den offentliga sektorn, att här borde vi gå ännu längre, här borde vi ha satsat ännu mera. Nog brister det i trovärdigheten när man ena minuten kräver lägre skatter och i nästa minut yrkar på högre utgifter. Men varför har ni inte då föreslagit åtgärder i den riktningen i riksdagen? Motionsrätten är inte avskaffad, herr Burenstam Linder. Att här framföra detta som ett krav går bra så länge man inte behöver vidtaga någon praktisk åtgärd.

Om mastodontskolorna är bara att säga att läroplanen Lgr 69, där vi tog bort differentieringen, gör det möjligt att bygga mindre skolor. Elevernas val ställer inte krav på så stort underlag längre. Men även om moderaterna inte har motsatt sig Lgr 69, har de heller inte precis tillhört pådrivarna. Det är andra partier som har fått vara det.

Det skall vara mindre teoretisering, säger herr Burenstam Linder. Ja, det är möjligt att det bör vara något mindre teoretisering av grundskolans högstadium, men är herr Burenstam Linder då beredd att ställa sig upp och ta kritiken från universitetshåll just i fråga om de mindre teoretiska kunskaper som blir följderna av det? Man får inte ta den ena godbiten ur ett paket och sedan tro att man kan stanna därmed, utan man får vara beredd att ta konsekvensen, om man plockar fram en sådan fördel i ett system. Den har en baksida som herr Burenstam Linder inte kan komma ifrån.

Vidare ville herr Burenstam Linder ha ett nytt betygssystem. Det är möjligt att vi skall ha det, och herr Burenstam Linders parti har en representant i betygsutredningen som har möjlighet att lägga fram ett konkret förslag på den punkten. Om vederbörande är aktiv där, kan han eller hon medverka till att påskynda arbetet. Samma sak är det på de andra punkterna. Moderata samlingspartiet är representerat i SIA-utredningen. Det går bra att där föra fram synpunkterna. Jag tror att ingen i ansvarig ställning är beredd att säga att vi skall gå fram innan vi har fått detta utredningsarbete klart.

Några synpunkter också till herr Wikström! Herr Wikström påpekade att det inte bara var privilegierade som hade hjälpt till med skolreformen och nämnde ett antal namn: Löwbeer, Edenman, Sandgren. Det är naturligtvis riktigt att de personer som gjorde det centrala arbetet i mycket stor utsträckning är personer som har en lång utbildning bakom sig, men vad jag avsåg var den breda uppslutningen, människorna i frikyrkorörelsen – som herr Wikström känner till –, i fackföreningsrörelsen, i nykterhetsrörelsen. I alla de grupperna finns personer med i allmänhet sex- eller sjuårig folkskola bakom sig. Vi kan väl säga att dessa personer är undantag som bekräftar regeln, så kan vi kanske vara överens.

Däremot tog herr Wikström liksom herr Burenstam Linder upp Lärartidningens ledare och ville underkänna den. Det var, menar jag, en principiellt betänklig argumentering från både herr Wikström och herr Burenstam Linder. Denna ledare i Lärarförbundets tidning var ändå en ovanligt kraftig reaktion mot vad man uppfattade som en onyanserad kritik och svartmålning av skolan. Man säger också – och jag tycker att det är ganska logiskt av Lärarförbundet – att detta drabbar lärarna i sista hand.

Måndagen den

7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

Då sägs det här – och jag vet inte vad det finns för underlag för detta – att en blivande ledamot av denna kammare skulle skrivit den ledaren, och därför skulle man uppenbarligen inte fästa så stort avseende vid den. Är de båda ledamöterna av denna kammare säkra på att de därvidlag kan stå för sin uppfattning, är ni absolut säkra på att det är riktigt? Det är min första fråga.

Min andra fråga: Om man är folkpartist eller moderat och företräder en lärarorganisation – och det finns förvisso sådana personer – är man då opolitisk, medan man däremot om man råkar vara socialdemokrat plötsligt är politiker? Skall vi inte förutsätta att om denna ledare tas in i Lärartidningen så återspeglar den förbundets uppfattning? Jag skulle bli mycket förvånad om inte förbundet reagerar mot den insinuation som herrar Wikström och Burenstam Linder har riktat mot Sveriges lärarförbund och dess tidning.

När det gäller de otillräckliga förkunskaperna i språk har jag redan i kompetenspropositionen uttalat att här man t. ex. bara två betyg i engelska så bör man starkt avrådas från studier i detta ämne. På den punkten tror jag alltså att herr Wikström och jag har samma uppfattning. Det är mycket dåliga förutsättningar för en elev med så pass låga betyg i gymnasieskolan när det gäller matematik och moderna språk att med framgång klara sig på universitetsstadiet.

Däremot har naturligtvis det faktum att vi har satsat på ett bredare gymnasium lett till att vi har fått minska specialiseringen inom vissa områden. I det gamla latingymnasiet hade vi en specialisering på språksidan, medan utbildningen i samhällskunskap, matematik, fysik, kemi och biologi var utomordentligt torftig, för att inte säga helt utesluten för de flesta eleverna.

Jag noterar också för herr Wikströms del att han vill satsa större resurser på de svagpresterande, och jag tycker att det är utomordentligt bra; vi är helt överens på den punkten.

Herr Wikström frågade om universiteten skall starta på samma nivå som nu och som tidigare. Det har jag också slagit fast i kompetenspropositionen, så svaret på den frågan blir ja.

Därefter, fru talman, skulle jag vilja något mera allmänt kommentera de inlägg som gjorts i dag mot bakgrund av den allmänna debatt som förs. Det har sagts både här i dag och tidigare i debatten att den svenska skolungdomens kunskaper försämrats katastrofalt jämfört med förhållandena i andra länder. Det har sagts att vår industri på grund av detta inte kommer att kunna klara konkurrensen på världsmarknaden. Situationen skulle helt enkelt vara enormt usel.

Jag hade hoppats att vi i dag skulle ha tillgång till hela IEA-undersökningarna. Nu dröjer det, som herr Burenstam Linder påpekar, ytterligare ett par veckor. Men så mycket står ju redan klart av det som har kommit fram, att svenska elever klarar sig mycket bra i jämförelse med eleverna i andra länder. Svenska Dagbladet skrev häromdagen – herr Burenstam Linder kanske föredrar att jag återoppar en tidning med den färgen: "Internationell undersökning: Svenska elever lika bra som västtyska och japanska".

Resultaten av denna utomordentligt vittomfattande undersökning,

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

som vi har satsat pengar på och som har gjorts med alla de resurser vi kan ställa till förfogande, stämmer ju inte alls med den bild som här ges av herr Burenstam Linder. Om vi hade haft så erbarmligt dåliga resultat som herr Burenstam Linder i hela sitt inlägg ville ge intryck av skulle vi redan på basis av dessa preliminära resultat ha kunnat konstatera att Sverige vore ett bottenland. Nu framgår det emellertid att de svenska skolungdomarnas prestationer – och därmed lärarnas insatser – är goda och på flertalet områden t. o. m. utomordentligt goda.

Detta -- och jag vill säga det omedelbart för att det som herr Burenstam Linder tidigare sagt inte skall upprepas -- innebär självfallet inte att vi saknar problem. Vi har ju en miljon elever i grundskolan, vi har 250 000 elever i gymnasieskolan, vi har 140 000 studerande i postgymnasial utbildning och vi har en stor grupp vuxenstuderande. På dessa punkter skulle jag vara beredd att rada upp massvis av problem som jag anser det angeläget att vi ger oss i kast med. För att vi skall kunna föra den diskussionen måste vi emellertid ha en rimlig utgångspunkt. Och det tror jag att vi har med herr Wikström och definitivt med centerpartiet, men jag finner det nästan omöjligt att föra en diskussion med herr Burenstam Linder enligt den debattuppläggning han hade.

Vi har ju understrukt vikten av att finna lösningar genom att lägga ned 25 miljoner kronor på forsknings- och utbildningsarbete inom SÖ-området och 10 miljoner kronor på universitetsområdet. Ändå påstår herr Burenstam Linder att vi inte är intresserade av att ta reda på hur det står till eller att vi försöker dölja det. Inte skulle jag ha gått till Sveriges riksdag och begärt 35 miljoner för forsknings- och utvecklingsarbete på skolans område, om jag hade velat dölja situationen i olika avseenden!

Jag förstår heller inte varför man skall nedvärdera och svartmåla vad våra elever och lärare åstadkommer. Det kan ju inte vara stimulerande för vare sig lärarna eller eleverna att ständigt få höra att man inte lär sig någonting i dagens skola. Det var faktiskt vad herr Burenstam Linder sade här -- hela inlägget präglades av detta. I dag borde väl den naturliga reaktionen i stället vara att vi gläds över de rätt fina resultat som trots allt tycks komma fram i IEA-undersökningen. Då återkommer ju Lärartidningens fråga med förnyad styrka: Vart syftar man egentligen med sin kritik? Vad är avsikten med herr Burenstam Linders inlägg här i dag?

Herr Burenstam Linder åberopade ett antal undersökningar som jag nu omöjligt -- vi har ju redan tagit mycket av kammarens tid i anspråk -- kan diskutera. Herr Burenstam Linder kastade bara ur sig en rad uppgifter, och jag vill till kammarens protokoll anteckna att jag skulle ha väldigt många synpunkter att anföra med anledning av detta. Jag skall emellertid bara ta upp en av redovisningarna, som jag anser viktig att diskutera. Det är den allra senaste, och den är -- som herr Burenstam Linder sade -- mycket kritisk, nämligen MATEK-rapporten om den grundläggande utbildningen i matematik vid teknisk fakultet.

Rapporten genomsyras ju av uppfattningen att orsaken till de dåliga studieresultaten är elevernas dåliga förkunskaper -- alltså de kunskaper som eleverna har när de lämnar gymnasieskolan. Otvivelaktigt har den nuvarande utformningen av matematikundervisningen i gymnasieskolan medfört vissa problem. Den breddning av stoffet som skett har tyvärr

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

skett på bekostnad av den rena räknefärdigheten. Problemet är emellertid observerat från både SÖ:s och UKÄ:s sida. I den arbetsgrupp som tillsattes mellan SÖ och UKÄ hösten 1971 för att behandla frågor rörande matematikundervisningen i gymnasieskola, universitet och högskolor har de här frågorna ingående diskuterats. En viss förbättring av stoffet i gymnasiematematiken på N- och T-linjerna har redan skett för att ge ökat utrymme åt färdighetsträning genom de nya metodiska anvisningar till läroplanen som har utfärdats från och med hösten 1972. I denna arbetsgrupp har MATEK varit representerad av sin före detta ordförande professor Jan Hult, vilket kan vara intressant att notera eftersom hans namn har nämnts här i dag. En successiv förändring av läroplanerna i matematik kan således förväntas, kanske något i den riktning som MATEK föreslår. Men det bör observeras att matematikundervisningen i gymnasieskolan ändå inte enbart är till för att ge grunden för matematikstudier vid tekniska högskolor och för matematikundervisningen vid universiteten. En något större förståelse för skolöverstyrelsens problem vore därför önskvärd.

Gemensamt för matematiken vid de tekniska högskolorna och matematikundervisningen vid filosofisk fakultet är att man där i mycket stor utsträckning får ta emot recentiorer med anpassningssvårigheter till en ny social miljö och till nya studiemetoder osv. Matematikundervisningen i filosofisk fakultet har tagit konsekvenserna härav och har från och med läsåret 1972/73 anpassat sin undervisning genom den försöksverksamhet som bedrivs vid samtliga lärosäten utom i Stockholm och Göteborg. Man har givit denna försöksverksamhet olika utformning vid olika lärosäten för att därmed få bredare möjligheter att bedöma vilka metoder som är positiva. Hittills inkomna rapporter tyder enligt vad jag erfarit på mycket goda resultat. Verksamheten har mottagits mycket positivt både av elever och lärare, och lärarnas insatser och intresse har varit glädjande stora. Även här tyder resultaten på mycket kraftiga förbättringar. Om vi ser på grundkursen A 1 i Uppsala har man ökat från 38 höstterminen 1971 till 59 höstterminen 1972. I Lund är motsvarande siffror samma tid från 57 till 67. De siffror jag sedan nämner har noterats från 1970–1972: Umeå från 48 till 85, Linköping från 76 till 70 – där ligger man alltså redan på hög nivå – och Örebro från 31 till 65. Från Karlstad har jag inget jämförelsetal, men man ligger där nu på 71. Växjö har ökat från 61 till 84.

Underhandsrapporter visar också att antalet avhopp bland de studerande har minskat markant.

Det intressanta är således att matematikundervisningen vid filosofisk fakultet för närvarande ger helt tillfredsställande resultat – med elever som genomgått en undervisning i matematik vid gymnasiet som här har beskrivits såsom mycket dålig!

Jag har velat nämna dessa exempel som motvikt mot allt det som herr Burenstam Linder anförde, därför att mina exempel visar att man i ett läge kan upptäcka problem i undervisningen, och där man då gör en utvärdering med hjälp av en arbetsgrupp och sätter in motåtgärder, vilka sedan ger positiva resultat. I detta fall kan vi alltså på ett viktigt område vid ett flertal universitets- och universitetsfilialstäder se utomordentligt

positiva förbättringar. Kunde inte herr Burenstam Linder ha blandat upp sitt inlägg med litet sådana redovisningar? Eftersom han gav en så ensidig bild måste jag efterlysa motivet till kritiken.

Beträffande MATEK:s konkreta förslag är det litet svårt för mig att omedelbart ta ställning till dem, eftersom utredningen kom mig till handa så sent som i lördags, men för att ändå visa att jag är beredd att föra en diskussion om dessa frågor skall jag göra några spontana reflexioner.

MATEK:s förslag om betyg 3 som lägsta intagningspoäng i matematik stämmer mycket väl med den allmänna syn som jag gav uttryck åt i propositionen om gymnasieskolans kompetens. Jag uttryckte det så att elever med lägre betyg än 3 i språk och matematik bör starkt avrådas från studier i dessa ämnen. Och jag föreställer mig att detta är en sak som vi kan överväga.

Ett annat förslag är återinförandet av viktade betyg. Gymnasieutredningen gjorde en stor undersökning om detta. Det visade sig att viktade och oviktade betyg gav nästan exakt samma urval av elever när man prövade på olika elevvärgångar, och man fann att argumenten för oviktade betyg vägde över. Eleverna kan naturligtvis ha inrättat sig efter detta nya system, och det är möjligt att en undersökning i dag skulle ge ett annat resultat. Jag har ingenting emot att man i det pågående arbetet med kompetensbestämmelserna särskilt prövar denna fråga. Jag tycker det kan vara värt att göra det, och jag kan för övrigt nämna att den redan har varit föremål för debatt i utbildningsdepartementet.

Ett annat förslag från gruppen är att man skall vidta förändringar av prestationskraven för vissa elever. Därvidlag var synpunkterna, vad jag kunde se, så allmänna att det är svårt för mig att konkret ta ställning, men den punkten kan naturligtvis diskuteras. Skulle vi ha behov av en ny typ av ingenjörer skall vi naturligtvis ta upp den frågan.

Det stora problemet, såsom jag upplever det, på det här området är -- återigen för att föra in en reell diskussion om utredningsproblem och inte bara kasta ur sig värdeomdömen som herr Burenstam Linder gjorde -- det minskade intresset för naturvetenskaplig-tekniska studier. Det är ett allvarligt problem. Vi har haft en sådan svacka vid ett tidigare tillfälle, då vi satte in motåtgärder. Vi fick en uppgång, men nu har vi återigen en svacka, och jag anser att det är viktigt att man diskuterar orsakerna här till. Det är uppenbarligen ett problem både på gymnasieskolan och universitets- och högskoleområdet. Jag finner det utomordentligt angeläget att vi kan få till stånd ett ökat intresse för studier på detta område.

En sak som vi direkt kan konstatera är den mycket sneda könsfördelningen. Vi har definitivt bland flickorna en stor begåvningsreserv, och det vore angeläget att få flickorna att söka till dessa linjer. Med hänsyn till den här svackan har också grupper av studerande kommit in på utbildningen som tidigare inte skulle ha haft en chans. Det finns säkerligen ett antal som egentligen aldrig borde ha varit på denna utbildning, eftersom de har den diskuterade tvåan i betyget, som vi har konstaterat är ett för lågt betyg för framgångsrika studier.

Med hänsyn till den kritik vi upplevt i dag och som vi har hört ibland ute i landet skulle man ha väntat sig att oppositionen i denna riksdag, där vi ändå beslutar om utbildningspolitiken, skulle ha krävt en helt annan

Måndagen den

7 maj 1973

— — — — —
 Ang. kvaliteten i
 skolutbildningen,
 m. m.

utbildningspolitik. När man läser riksdagsmaterialet från denna vår skulle man då vänta sig rader av reservationer med förslag till en radikalt annorlunda utbildningspolitik. Här kommer jag, fru talman, fram till det som jag finner nästan groteskt efter att ha lyssnat till gjorda inlägg. Vilka yrkanden har framställts under denna vårriksdag när vi behandlat regeringens förslag? Jo, följande tre:

För det första har beträffande pedagogiskt utvecklingsarbete i en mittenreservation krävts ytterligare 2 miljoner kronor.

För det andra krävs beträffande det obligatoriska skolväsendet i en mittenreservation 240 000 ytterligare till invandrarbarnen.

För det tredje krävs när det gäller gymnasieanslaget i reservation av centern och vänsterpartiet kommunisterna 3 miljoner kronor ytterligare för stödundervisning till invandrare.

Totalt krävs alltså ytterligare 5,2 miljoner kronor när det gäller ett anslag på 5,4 miljarder. En ökning med 1 promille är alltså vad som skulle lösa alla de problem som herr Burenstam Linder påstår finns i vårt utbildningsväsende. Det finns inte på en enda punkt en gemensam borgerlig reservation. Även om de SIFO-undersökningar åtminstone moderata samlingspartiet och centern nu glädjer sig åt skulle vara riktiga och vi skulle få en borgerlig majoritet i denna kammare skulle alltså denna borgerliga majoritet inte kunna genomföra de förslag som ni fört fram, därför att det inte finns en enad borgerlighet bakom dem.

Vad svarar ni ute i landet när ni får frågor på detta område? Jag såg att ett par av de moderata ledamöterna var ute och reste i landet och klagade högljutt på utbildningsområdet. Men har ni aldrig tänkt på att någon människa kanske trots allt läser riksdagsprotokoll och upptäcker att ni inte gjort dessa särskilda yrkanden? Det skulle vara utomordentligt intressant att höra vad herr Burenstam Linder skulle svara, om han fick en sådan fråga på något av sina möten.

Herr Burenstam Linder sade att jag verkade arg i interpellationssvaret — hur han nu kan utläsa det ur de stencilerade sidor som vi tyvärr tvingas använda. Nej, jag är inte arg. Men uppriktigt sagt tycker jag det är en ynkesdom när politiker först sitter i riksdagen och röstar igenom och stöder utbildningsreformer och sedan, när vi av naturliga skäl får inkörningsproblem med en ny läroplan på gymnasieskolan och en ny läroplan på grundskolan, åker land och rike runt och beklagar sig. Jag tycker uppriktigt sagt att vi borde ha en sådan stabilitet i den svenska demokratin och den svenska riksdagen, att vi kunde stå för beslut vi gemensamt har fattat. Jag anser att det är en styrka för utbildningspolitiken — på den punkten kan jag instämma i vad herr Wikström sade — att vi under stor enighet kunnat fatta beslut om dessa genomgripande reformer. Därför vill jag inte i onödan dra upp en strid om utbildningspolitiken. Men jag kan å andra sidan inte annat än beklaga ett parti som först röstar för reformerna och sedan icke står för detta när det blir diskussion.

Under mina fyra år som utbildningsminister har centerpartiet när det gäller denna muntliga argumentering — jag understryker att jag nu inte avser de olika formella voteringarna — i praktiskt taget alla avseenden ställt sig på regeringens sida. Någon enstaka folkpartist har någon gång

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

orerat, men i nästan samtliga viktiga principfrågor har vi kommit fram till en gemensam uppfattning. Jag har ingen anledning att kritisera t. ex. herr Wikströms uppläggning av debatten i dag; jag uppfattar det så att han vill ta upp det som brister och inte går ifrån ansvaret för de beslut som riksdagen fattat. Men med moderaterna är det annorlunda. Det är, som jag sade, sällan de skiljer sig från de övriga när det kommer till votering, men jag har fått intrycket att vissa moderater – inte alla; det vill jag starkt betona – skulle önska sig en skola med en helt annan utbildningspolitisk målsättning. Men problemet är att vi aldrig får riktigt klart besked – om det nu beror på att man är splittrad inom gruppen eller på att man inte riktigt vågar säga rent ut vad man tycker. Nu har emellertid herr Wallmark, moderaternas tidigare främste förespråkare i riksdagen tillsammans med herr Nordstrandh, talat. Denne moderat kräver i klartext en elitskola. En sådan är nödvändig, säger han, av hänsyn till näringslivet. Jag uppfattar hans argumentering som uttryck för en utomordentligt skrämmande syn på skola och samhälle. Därför är det viktigt att klarhet skapas på denna punkt. Herr Wikström har redan i sitt inlägg starkt betonat att en elitskola är honom helt främmande. Herr Burenstam Linder däremot gick helt förbi den punkten i mitt interpellationssvar, trots att han rimligen måste ha förstått att det var hans parti som var utpekad. Därför finner jag det befogat att upprepa frågan: Står moderata samlingspartiet bakom detta krav på elitskolor? Jag begär inget annat svar än ett enkelt ja eller nej. Eftersom vi har moderata samlingspartiets vice ordförande Staffan Burenstam Linder med i debatten i dag, borde det vara möjligt att få ett besked å partiledningens vägnar.

Visst skall vi diskutera kvaliteten på den svenska skolan! Det intressanta med de internationella undersökningar som vi här har fört fram är ju att den gamla konservativa tesen, att en skola för alla förstör för de mest begåvade, inte håller. Sverige får bra genomsnittssiffror trots den stora andel elever som går till gymnasieskolan, samtidigt som vi ligger i topp, om vi tar ut de fem, tio bästa procenten. Jämför vi med t. ex. Västtyskland, är det alldeles påtagligt att detta land, med en hård urvalsskola, kommer något bättre än Sverige på ungefär en tiondel av eleverna som går vidare till gymnasieskolan, medan vi har nära hälften av alla elever i gymnasieskolan, men tar vi då de 9, 10 bästa procenten, som motsvarar ett sådant urval, kommer Sverige långt över Västtyskland. Det måste väl vara rimligt att ta detta som en utgångspunkt när vi diskuterar problemet. Vi kan aldrig föra en vettig diskussion, vare sig i denna kammare eller någon annanstans, om vi inte bestämmer oss för om vi A) är beredda att ställa upp bakom de grundläggande principerna för skolan – det är där vi inte har fått ett klart besked från moderaterna – och B) om vi accepterar en någorlunda nyanserad bedömning av vad vi klarar och inte klarar. Denna nyansering saknades totalt i herr Burenstam Linders inlägg.

Det mest beklämmande med herr Wallmarks inlägg är emellertid att han diskuterar kvalitet från en enda utgångspunkt, nämligen näringslivets intressen och behov. Kvaliteten på skolan har dock en del andra och inte mindre viktiga aspekter. Dem bortser uppenbarligen också herr Buren-

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

stam Linder från; det fanns inte en antydning om sådana krav i hans inlägg i dag, detta trots att herr Burenstam Linder i andra sammanhang oroar sig för utslagningsmekanismerna i samhället och de hårda prestationskrav som gör att människorna inte har tid för umgängesliv eller kultur. Men för att upprätthålla sitt speciella och begränsade kvalitetskrav på skolan är moderaterna fullt beredda att offra de elever som inte till fullo kan motsvara kravet på idealprestationer.

När det gäller skolan accepterar man utan att blinka krav på att individer skall slås ut och stämplas som misslyckade, skall tvingas ut på arbetsmarknaden med begränsade valmöjligheter och därmed också begränsade utvecklingsmöjligheter och med en upplevelse av utbildningsväsendet vilken knappast är ägnad att ge dem en insikt om det roliga och stimulerande i att söka sig kunskaper. Man talar varmt om demokratin, men tänker man aldrig på hur farligt det är för demokratin att bygga upp isolerade eliter, att ge välutrustade människor intrycket att omtanken om deras prestationer är viktigare än hänsynen till de svagare, att de förras framgångar självfallet får köpas till priset av att andra knuffas undan?

Därför vill vi från socialdemokraternas sida bestämt varna för att skolan blir ett utpräglat konkurrens- och elitsamhälle. Vi har tyvärr alltför mycket kvar av detta fortfarande, men strävandet måste gå i den motsatta riktningen, inte vara att öka elitänkandet inom skolan. Det är visserligen möjligt att vi den vägen skulle få fram en liten grupp, vars prestationer i proven skulle göra Svenska Dagbladets läsare glada, men när vi formar utbildningspolitiken måste vi också tänka på det samhälle där vi alla skall leva och bo. Då kan vi inte bortse från att det finns människor som har svårigheter, som behöver hjälp och stöd, som behöver kontakt och inte isolering.

Visst är samverkan och solidaritet även på skolans område någonting svårt -- utvecklingen går inte alltid framåt så fort som vi skulle önska. Ibland dyker nya problem upp, som sammanhänger med samhällsutvecklingen i stort. Det är alltså en lång och mödosam väg vi har att gå, men den vägen måste vi gå, om det postindustriella samhället skall bli ett människovärdigt samhälle. Därför är det enligt min uppfattning viktigt att vi som utgångspunkt för denna diskussion från partierna får klara deklARATIONER om vilken principiell inställning man har till skolan i ett demokratiskt samhälle.

Om vi väl har kommit dithän, och fått klarhet i om det finns kvar en grundläggande enighet eller inte, kan vi som det andra steget analysera var vi lyckats bra och var vi lyckats mindre bra. Jag skall vara den förste, när vi konstaterar brister, att ta initiativ för att gå ut och rätta till de bristerna. Jag hoppas på den punkten bli trodd på mitt ord och på min goda vilja att medverka till detta.

Sedan kan vi föra debatten om den långsiktiga utvecklingen och förändringen av vårt utbildningsväsende. Något av inläggen i dag tyckte jag visade ansatser härtill. Men tyvärr har jag tvingats att göra ett utomordentligt långt inlägg efter det att framför allt herr Burenstam Linder gått in i den utbildningspolitiska debatten. Nu hoppas jag att han startar nästa inlägg på punkten om den principiella inställningen, annars blir den fortsatta debatten helt ointressant -- då vet vi inte vilka motiven är bakom herr Burenstam Linders inlägg.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru SUNDBERG (m):

Fru talman! Utbildningsministern begärde att debatten skulle föras så att man kan bli trodd. Låt mig börja med att uttrycka en skeptisk inställning till trovärdigheten i utbildningsministerns yttrande. Det förefaller mig nämligen orimligt att herr Carlsson kan stå här och redogöra för en tolkning av moderat utbildningspolitik som inte finns vare sig nedskrivnen eller antecknad och som inte finns återgiven i något av riksdagens papper men samtidigt visa en total okunnighet om vad moderata samlingspartiet genom sina representanter har fört fram till Sveriges riksdag i form av motioner och reservationer.

Utbildningsministern ställde flera direkta frågor till oss. Ett av de hårdaste angreppen riktades mot vår oförmåga att ta ställning i konkreta frågor, mot att vi inte i riksdagsarbetet har fört fram de åsikter som vi för fram i debatter. Jag skall bara nämna två saker.

Utbildningsministern vet lika väl som jag att vårens arbete i riksdagen huvudsakligen är koncentrerat till yrkanden i samband med behandlingen av anslagsframställningar i huvudtiteln. Ingen kan väl fordra att moderata samlingspartiet skall visa sådan ansvarslöshet att vi av statsbudgeten för utbildningsfrågor skulle begära 400 miljoner kronor respektive 1 miljard kronor till den och den frågan utan att den först har blivit utredd enligt det system som är brukligt även med nuvarande regering.

Jag syftar här bl. a. på vårt ställningstagande när det gäller mindre klasser. Jag vill redan nu säga att jag håller på att undersöka de siffror som skulle visa att det blir en merkostnad av 100 miljoner kronor för att minska klasserna med en elev. Utbildningsministern har här blandat samman två faktorer: att sänka delningstalen med ett, respektive att sänka medeltalet av antalet barn per klass med ett. I det senare fallet ligger medeltalet på 24- 26 elever — det varierar på olika stadier. Vi har från vår sida inriktat oss på att till en början sänka delningstalet.

De kostnadsberäkningar som jag har gjort och som jag senare kommer att redovisa visar kostnader som ligger flera gånger under de siffror som utbildningsministern nämnt i sin skrämselfaktik, då han talat om att mindre klasser kommer att kosta 100 miljoner kronor mer. Kan utbildningsministern redovisa bakgrunden till de beräkningarna, tror jag att det skulle underlätta mitt pågående arbete. Vi skall alltså göra en klar distinktion mellan att sänka delningstalet och att sänka medeltalet i samtliga klasser i Sverige med en elev.

Som exempel på vårt agerande när det gäller kvalitetskravet vill jag hänvisa till två konkreta frågor, nu aktuella i riksdagen. Den ena är vuxenutbildningen, som kommer att behandlas på onsdag i riksdagen. Moderata samlingspartiet har där krävt - låt vara att det kan ses som en bagatell - särskild kompetens av de lärare som skall meddela denna undervisning mot bakgrund av att vi vill ha ett kvalitetskrav på undervisningen i svenska språket.

Ett annat aktuellt område gäller läromedlen — den frågan behandlas nu i utbildningsutskottet. Jag vill bara hänvisa till att vi i motion begärt —

utbildningsministern är fortfarande okunnig om detta – att vid utprovningen av läromedlen skall särskild hänsyn tas till deras förmåga att meddela kunskap. På område efter område har moderata samlingspartiet hävdlat kvalitetskravet. Jag tycker att det är näst intill otillständigt att utbildningsministern står här och förnekar kännedom om våra insatser i riksdagen på det utbildningspolitiska området.

Utbildningsministern ställde i övrigt vissa konkreta frågor till mig, och jag skall gärna besvara dem. Bl. a. frågade herr Carlsson om en borgerlig regering skulle ge sig in på en ryckig utbildningspolitik. Han syftade därvid på att eventuella förändringar skulle kunna medföra ryckighet. Men var finns här logiken? I fortsättningen av sitt anförande talade utbildningsministern om att läroplanen för gymnasiet infördes 1970. Redan 1972 kom man med nya metodiska anvisningar inte minst på grund av att universiteten har klagat på gymnasieundervisningen. Blir det någon större ryckighet om man efter tre år planerar att införa nya metodiska anvisningar för matematikundervisningen också i grundskolan? Varför är det ena ett exempel på en orimlig ryckighet men inte det andra?

Jag vill i detta sammanhang ge utbildningsministern en eloge – eller är det kanske herr Moberg som skall ha komplimangen – för vad som hänt när det gäller matematikundervisningen på filosofisk fakultet respektive vad som kommer att hända vid de tekniska högskolorna. Men där har det så att säga varit nödvändigt att göra dessa insatser omedelbart, eftersom det blir allvarigare konsekvenser av bristerna ju högre upp man kommer i utbildningen. Det behöver emellertid, som jag ser det, inte innebära att man inte skulle kunna gå ända ner till grundskolan och undersöka om trots allt grundfelet ligger där. Men då säger utbildningsministern att detta innebär en avisering om ryckighet i en borgerlig utbildningspolitik. Jag påstår att så definitivt inte är fallet.

Sedan frågade utbildningsministern om vi vill göra de pedagogiska besluten till politiska beslut. Det har inte varit tal om det! Vad det rör sig om är att departementet och skolöverstyrelsen såsom verkställande organ trots allt följer de politiska riktlinjer som måste finnas inom utbildningspolitiken. Det är de politiska riktlinjerna som riksdagen har beslutat om, och därvidlag har det rätt en mycket stor enighet om den kvantitativa utbyggnaden av skolan. Men det hindrar inte att statsrådet är ansvarig för detaljutformningen och genomförandet av de politiska riktlinjerna i form av pedagogiska beslut.

Jag vågar säga att det är en markant skillnad mellan utbildningsministerns svar här i dag och de svar vi fick i våra kvalitetsdebatter för ett par år sedan, något som också herr Burenstam Linder indirekt betonade i sitt anförande. Då använde utbildningsministern huvudsakligen skolans kvantitativa utbyggnad som ett argument för att vi inte kunde ställa lika höga kvalitetskrav. Redan där bröt sig våra åsikter. Vi ansåg att man även med den kvantitativa utveckling som förekommit och som vi tillstyrkt borde försöka upprätthålla kravet på kvalitet. I mitt tidigare anförande i dag gick jag så att säga ned på det praktiska planet och påvisade att den kvalitativa sänkningen på intet sätt berott på någon inskränkning utan på en misshushållning med de resurser som man trots allt har inom våra

skolor i dag.

Då kommer jag till vad utbildningsministern allra först angrep oss fyra för. Våra anföranden skulle vara ett indirekt angrepp på lärarna.

Skall detta bli utbildningsministerns nya argument i de här debatterna är det verkligen skrämmande. Då tar han bara till någonting som han tror skall kunna vara ett effektivt vapen.

Jag vill återigen be utbildningsministern gå tillbaka till vad som sagts i riksdagen. Gå också tillbaka till varenda debatt som är refererad i pressen, herr utbildningsminister, och jag tror jag kan säga att det visar sig att från vårt håll har vi i varje fråga velat stödja och komplimentera lärarna för det arbete och de stora insatser de gör inom dagens skola.

Det är ju något förvånande att herr Carlsson inte märker att lärarna attackerar utbildningsministern. Det kan vi i alla fall läsa oss till. Tyvärr har jag inte siffrorna här, men vi har ju sett hur stor ökningen har varit av andelen lärare som haft personliga svårigheter i sin arbetssituation. Den ökningen har varit alldeles markant.

Jag skall inte ta upp frågan om Svenska Dagbladets angrepp på herr Helén. Den debatten har vi fört i riksdagen, och herr Carlsson vet lika väl som vi vad som sades vid det tillfället. Från moderata samlingspartiet har inga motsättningar på något sätt förts fram.

Jag tror att de övriga frågorna kommer att besvaras av herr Staffan Burenstam Linder, men jag skulle vilja sluta med att säga att jag nästan glömde att ge utbildningsministern min andra komplimang. Det gällde IMU-projektet som vi diskuterade i riksdagen för några år sedan. Skolöverstyrelsen begärde att detta skulle användas i alla Sveriges skolor. Nej, sade utbildningsministern, och det gjorde han alldeles kolossalt rätt i.

Herr RICHARDSON (fp):

Fru talman! Att gå hem och läsa på historia bättre är ju en uppmaning som blivit klassisk. Riktigheten av den besannas ständigt och jämt.

När det gäller de tidigare socialdemokratiska utbildningsministrarna frågade statsrådet Carlsson varför jag inte nämnde Tage Erlander. Självfallet därför att han bara satt drygt ett år som ecklesiastikminister.

Det var ju en intressant reflexion från herr Carlssons sida att utbildningsministerposten skulle vara en så bra statsministerskola, vad som nu kan ha legat bakom denna antydan.

Vad i övrigt gäller jämförelser mellan tidigare utbildningsministrar och de två senaste, var det inte i första hand frågan om erfarenhetsbakgrunden jag tog fasta på. Jag sade tvärtom att det kunde vara av värde att gå in i en verksamhet med nya, friska ögon utan alltför mycket av den konventionella uppfattningen. Förändringen har snarare gällt inriktningen. Det är inte möjligt att i en kort replik ge belägg för min uppfattning, men jag har funnit en markant skillnad i själva målsättningen, i politiseringen av skolan i lusten att utnyttja skolpolitiken som ett instrument för att nå andra syften än dem som är skolans egentliga. Jag kan ge ett exempel på denna politisering som jag tycker är mindre tilltalande. I broschyren Vad lär de sig i skolan, Ingvar Carlsson? heter det i första meningen: "När socialdemokratin fick regeringsansvaret

Nr 81

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

fungerade skolan som ett medel för överklassen att föra vidare sina privilegier till sina barn.” Det är ju en grotesk verklighetsförfälskning, ingenting annat.

Utbildningsministern frågade vad oppositionen vill och menade att det inte tycks vara så mycket i realiteten. Han hade bara funnit tre reservationer i de betänkanden som nu har behandlats i riksdagens utbildningsutskott. Han nämnde bl. a. att han tyckte det var futtigt med bara en höjning av anslagen till forskning och utbildning för skolöverstyrelsen på 2 miljoner kronor. Men det är en viktig fråga, och just denna reservation belyser ju inriktningen i vårt arbete. Vi har accepterat de stora skolreformerna men är angelägna om att uppföljningen skall ske på ett riktigt sätt för att man skall kunna korrigera när man upptäcker brister. Och brister finns — det har vi kommit överens om. Denna anslagshöjning på 2 miljoner är inte särskilt stor men ändå riktig. I själva verket har anslaget urholkats genom att det används till mängder av rutinuppgifter inom skolöverstyrelsen.

Vad slutligen gäller den fråga i min interpellation som här har kommit i bakgrunden trots att den är väsentlig, nämligen språkprogrammet i gymnasieskolan, fick jag ett något fylligare svar i utbildningsministerns replik, där han nämnde att skolöverstyrelsen nu arbetar med detta problem. Det är bra; jag hade självfallet inte förväntat mig något definitivt ställningstagande från utbildningsministerns sida i dagens interpellationsdebatt.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! Låt mig börja med att kommentera utbildningsministerns synpunkter på citatet ur Lärartidningen. Där måste herr Carlsson uppenbarligen ha missförstått mig. Jag sade faktiskt enligt manuskriptet att det ligger en del i de kommentarer om vantrivseln som Lärartidningen har gjort. Min synpunkt var närmast ett taktiskt tips, om herr Carlsson till äventyrs skulle behöva något sådant. Jag tror att det finns andra kommentarer av liknande innebörd — inte bara det inlägg som herr Carlsson nu flera gånger har upprepat. Det var alltså ett litet fint försök till hjälp, generös som jag är!

Jag delar utbildningsministerns uppfattning att det är önskvärt att det råder samstämmighet mellan å ena sidan handlandet i riksdagen och i utbildningsutskottet och å andra sidan de synpunkter som man för till torgs ute i landet. Detta gäller förvisso inte bara utbildningsfrågorna. Det har inte undgått mig att det även i herr Carlssons eget parti finns medlemmar som talar något annorlunda ute på fältet än i riksdagen! Vi kan väl var och en försöka verka för att i våra skilda partier åstadkomma en sanering på den punkten.

Jag vill också vitsorda att det i de flesta och kanske de avgörande utbildningsfrågorna har rätt enighet mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Dock har det funnits principiella markeringar som man inte kan begränsa till varje enskilt arbetsår; det är inte varje år vi tar ställning till principfrågor. Jag vill erinra om att vi tillsammans med centern förordade ett ökat mått av praktiska inslag i läroplan för grundskolan. Vi har reserverat oss för att man så långt som möjligt skall försöka undvika

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

att lägga ned mindre skolenheter. Jag tänker på en sådan principfråga som behandlingen av kompetenspropositionen i fjol, där vi förordade en treårig normalstudieväg till fortsatta universitets- och högskolestudier. Jag tänker vidare på den starkare satsning på pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete som herr Richardson redan talat om. Det är klart att det finns skillnader och inte alldeles oväsentliga sådana, men jag kan vitsorda den samstämmighet i stora och väsentliga frågor som har funnits mellan socialdemokrati och liberalism inom utbildningssektorn.

På de konkreta frågor jag ställde till utbildningsministern fick jag till svar att herr Carlsson delar den uppfattning som utbildningsutskottet gav uttryck för i fjol, nämligen att utgångsnivån för studier vid universitet och högskolor bör vara oförändrad. Följdfrågan måste då bli: Vad kan man göra för att också i verkligheten komma därhän? Vad än dagens debatt har vitnat om, har det varit alldeles entydigt att vi alla, även utbildningsministern, är oroade av att den nya skolan inte förmått ge ett tillfredsställande utbildningsresultat över hela sektorn. Där kan man väl konstatera att under de senaste åren är det universiteten och högskolorna som har fått bära den tunga bördan av att gymnasieskolan i många fall inte har förmått uppfylla målet i studieplanerna. Det har inneburit framför allt att kursfordringarna har fått skäras ned och stödundervisning av olika slag måst anordnas. Det arbete som man från universitetens sida har lagt ned i detta avseende är värt ett varmt erkännande. Men det får till följd att universitet och högskolor får ta på sig undervisningsuppgifter som egentligen ligger på gymnasieskolan. Detta kan i längden inte vara rimligt.

Hela utbildningsnivån förskjuts successivt uppåt på ett sätt som måste få vittgående ekonomiska och kvalitetsmässiga konsekvenser. Det är därför nödvändigt att kräva att också gymnasieskolan måste anpassa sig efter elevernas otillräckliga förkunskaper. Språkprogrammet i gymnasieskolan t. ex. måste ses över och enligt min mening leda till att de treåriga linjerna blir minst tvåspråkiga och att treåriga studiekurser om möjligt garanteras. Den pågående översynen av kursplanerna i matematik måste säkert också leda till förändringar på gymnasienivån.

Vid riksdagsbehandlingen i fjol av kompetenspropositionen deklarerade vi ifrån folkpartiets sida att universitets- och högskolestudierna måste bygga på oförändrad utgångsnivå. De förkunskaper som krävs för de olika utbildningsvägarna vid universitet och högskolor skall uttryckas i särskilda förkunskapskrav som i förening med den nya allmänna behörighetsregeln i allt väsentligt motsvarar vad som uttrycks i nu gällande behörighetsvillkor.

Mot den här bakgrunden är det oroande att man nu på sina håll tycks vara inne på att två års gymnasiestudier skulle vara tillräckligt för behörighet till högre studier. Med tanke på de brister i förkunskaperna som vi har konstaterat bl. a. i debatten i dag skulle en sådan förändring få vittgående konsekvenser. Den skulle slå sönder hela den bas för fortsatta studier som de treåriga gymnasielinjerna utgör i dag. Att man då inte längre kan tala om oförändrad ingångsnivå är uppenbart. Det vore därför bra om utbildningsministern ville ge oss ett klart besked om vi för framtiden har att vänta oss att tvååriga gymnasiestudier skall utgöra den

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

normala förberedelsen för högre utbildning.

Till sist, i mitt första inlägg sade jag att poängen med skolreformerna är inte bara att fler elever skulle få en *längre* utbildning utan framför allt att fler elever skulle få en *bättre* utbildning. Det är en liberal skolpolitik.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Det ville förefalla – eller hur? – som om utbildningsministern här hade haft en femte motdebattör, som t. ex. gjorde gällande att alla kunskaper har försvunnit i den nya skolan. Jag vet inte riktigt vad herr Carlsson fick det ifrån. Jag blev förvånad när han plötsligt påstod att det var jag som hade sagt det. Har jag sagt det? Nej, det har jag faktiskt inte gjort, utan mitt inlägg – som utbildningsministern fann så fruktansvärt och som enligt honom innehöll en sådan svartmålning, som visade en sådan brist på rimlig debatteknik och allt vad det hette – var som jag underströk några gånger ett återgivande av ett antal slutsatser som mer eller mindre offentliga instanser kommit fram till. Jag har faktiskt inte försökt mig på att göra något ensidigt urval därför att jag tror inte det lönar sig i politiken att till väljare förmedla någon falsk bild. Jag tror inte det är en metod som är hållbar. Man måste faktiskt ha en oerhört stark strävan efter att grunda sina ståndpunkter på fakta så långt det nu är möjligt. Det har jag strävat efter. Jag vet inte någon undersökning som jag på något sätt har undertryckt i min uppställning här.

Herr Carlsson ville söka stöd för sina synpunkter på min debatteknik däri att när det gällde Statsföretag – som vi plötsligt kom in på – hade det visat sig att jag hade sakligt sett fel. Ja, jag tror att herr Carlsson fullständigt har missuppfattat detta. Om Statsföretag AB i dag går bättre, tror jag att det beror på att man har slutat med de olika experiment som det fanns grundad anledning att i olika sammanhang kritisera i riksdagen.

Vi skall vidare ta fasta på statsrådets synpunkt på ledaren i Lärartidningen. Jag har absolut inte sagt – vilket herr Carlsson tyckte var bekvämt att tro – att eftersom ledaren kanske var skriven av en socialdemokrat skulle man inte kunna lita på den. Det skulle vara mig mycket fjärran att säga något sådant. Men vad jag sade var faktiskt att det är möjligt att chefredaktören, som står på samma riksdagslista som herr Carlsson, får tillfälle att nästa år här i riksdagen förklara för Ingvar Carlsson att denna ledare, ehuru det förvisso kan ligga en del av värde i det som framförs i den, precis som herr Wikström sade, icke är representativ för vad tidningen i övrigt skriver. Det skulle väl i så fall vara en bra information för herr Carlsson att få från vederbörligt håll. Jag läser denna tidskrift regelbundet och kan icke finna att vad man i den ledaren sade var representativt. Jag har därmed dock icke sagt att det skulle vara felaktigt, bara att det inte var representativt.

Om man vidare i den snutt som herr Carlsson tycker om att citera tog avstånd från onyanserad kritik, kan det inte avse den typ av kritik som herr Wikström och jag anförde. När allt kommer omkring var den kritik jag anförde – jag återkommer till det på nytt – referat från mer eller mindre offentligt material. Det var alltså inte så att jag stod och redogjorde för min högst subjektiva uppfattning om hur det var i det ena

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

eller det andra avseendet. I själva verket, herr utbildningsminister, har jag en personlig erfarenhet från det högre utbildningsväsendet, nämligen genom att jag undervisar en del på Handelshögskolan, där jag måste säga att studenterna är mycket bra. Det som jag själv kan se rimmar alltså inte med de rapporter vi fått, men det kan möjligen bero på att vi är gynnade vad beträffar de studenter som söker sig dit – vad vet jag?

Men jag upprepar att jag inte här i kammaren framfört någon subjektiv eller onyanserad kritik utan har anfört referat och citat ur offentligt material. Därför är inte heller de synpunkter som jag framfört kritik av någon lärare. Det kan icke vara kritik av lärare att citera vad lärare säger. Däremot finner jag fortfarande Alva Myrdals uttalande även i den tappning som herr Carlsson gav det vara en kritik av lärare. Ett uttalande om att det på något sätt skulle vara bättre om man hade kunnat börja reformarbetet med lärarna, dvs. hade haft någon annan uppsättning av lärare än den som vi faktiskt har, måste uppenbarligen vara en kritik av de lärare som nu är verksamma.

Låt oss sedan gå över till programområdet, dvs. vilka åtgärder som skall vidtas. Det är ju en kär visa från regeringen att det råder en sådan oerhörd splittring på den borgerliga kanten. Men varför inte visa att den uppläggningsen av regeringens argumentation i detta avseende är ganska tokig. Jag har i min hand det folkpartistiska dokument som lades fram av Gunnar Helén i april. Jag har studerat det, och jag tycker att det är goda tankar som där framförs i tio punkter. Jag har läst dessa efter det att jag skrev mitt eget anförande och finner i själva verket att de väl rimmar med de synpunkter som jag hade som huvudinslag i mitt eget program. I detta sammanhang kan det tydligen inte finnas sådana svårigheter att komma överens, sådana schismer osv. som utbildningsministern talat om. Tvärtom tycks det finnas en glädjande samstämmighet i uppfattningarna.

Några synpunkter på en del detaljer i det som jag anförde. Kraven på mindre klasser fann herr Carlsson vara en lämplig utgångspunkt för att ironisera över vad han tyckte var en motsägelse i moderat politik, nämligen att å ena sidan tala om behovet av lägre skattesatser och att å andra sidan vilja framlägga förslag som skulle förorsaka extra utgifter. Ja, för det första tror jag att statsrådet överdrivit de utgifter som faktiskt skulle vara förenade med att minska antalet elever per klass.

För det andra har det på grund av en misslyckad ekonomisk politik här i landet t. ex. blivit ett reformstopp ute i kommunerna. Det har blivit stora ekonomiska svårigheter över allt. Vi har fått en långsammare ekonomisk utveckling som gör att på ett par tre år bortfallet av inkomster kanske är upp emot 10 miljarder. Det tror jag det, att det då blir svårt på olika sätt, men med en annan ekonomisk politik – av den typ som vi kommer att resonera om i riksdagen de första dagarna i juni – är jag övertygad om att det kommer att finnas utrymme för betydelsefulla reformer. Och om herr Carlsson nu fann det så upprörande att jag framlade detta speciella reformförslag, så är det väl bra om han sedan inte i talarstolarna ute i landet står och säger att moderaterna är så rysliga, att det bleve så förskräckligt om de kommer till makten, att alla reformer skulle slopas och allt vad det heter i vanliga fall. Gläds då över att här finns ett konkret och, som jag tycker, bra förslag!

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

När det gäller betygsfrågan tror jag att jag kan lova att vi kommer att framlägga förslag i utredningen. Såvitt jag har förstått -- det är möjligt att det är fel -- arbetar denna utredning inte med någon speciell fart utan t. o. m. ganska långsamt. Den är nyligen tillsatt, men det skulle inte förvåna mig om det vore på det viset, helt enkelt därför att i betygsfrågan har det hittills varit ett oerhört förhållande av vad som borde göras. Utredning efter utredning har presenterats på ett sätt som jag tror att herr Richardson i en annan interpellation har visat ganska effektivt.

Låt oss sedan komma fram till det här med elitskolan, det var ett oerhört buller från utbildningsministern på den punkten. Han citerade herr Wallmark, som förvisso har varit moderat riksdagsman men som icke står på någon moderat riksdagslista. Och det citerade uttalandet hade herr Wallmark gjort i Malmö i en helt annan kapacitet. Jag skall glädja herr Carlsson med att säga att vi inte alls vill ha någon skola för eliten. Om det vore på det viset, varför skulle jag i så fall ha lagt så stor vikt som jag gjorde i mitt första anförande vid vad jag också underströk i min interpellation, nämligen att den senaste utbildningspolitiken olyckligtvis har fått den nackdelen att den har gjort det svårare för elever från hem och familjer som inte har så studieinspirerande bakgrund? Jag har alltså fört fram den synpunkten både i interpellationen och i mitt första inlägg. Det skulle vara intressant att höra herr Ingvar Carlssons synpunkt på denna utvärdering av utbildningspolitiken som har gjorts från en del håll; det skulle vara mycket intressantare än att höra utbildningsministern fara ut i några hemska utmålningar av det ena eller andra skolsystemet som han tänker sig skulle kunna komma att genomföras.

Herr Ingvar Carlsson slutar med att säga att han skulle vara den förste att vara med på nya initiativ när vi konstaterar brister. Jag finner inte underlag för det uttalandet i interpellationssvaret. Där fanns väldigt litet av lyhördhet för en starkt tilltagande kritisk debatt om skolväsendet. Det är ju intressant med det citat ur Lärartidningen som jag gjorde i min inledning här och som skulle behöva upprepas:

”Det är svårt att räkna alla de gånger som lärare denna vår larmat om skolans svårigheter med undervisningen, men det är under alla förhållanden ovanligt många. Upprop om ’krafttag’ mot ’disciplinupplösningen’ cirkulerar numera snart sagt överallt i landets skolor.”

Bara för tydlighetens skull vill jag understryka för herr Carlsson att det inte var jag som stod och svartmålade och kritiserade lärarna, utan det här var ett uttalande i Lärartidningen.

Jag har haft tillfälle att debattera med herr Carlsson några gånger förut, och jag tycker att han är en skicklig debattör. Jag fränkänner honom ingalunda en hel del förtjänster och kvaliteter. Tvärtom, han är nog bra på sitt sätt. Men här finns en underlig motsägelse mellan den bild som han är beredd att ge dels av sina debattmotståndare, som i den här debatten, dels av situationen och förändringarna inom utbildningsväsendet, och det som man tycker sig kunna se när man nu läser tidningar, utredningar och annat.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Fru talman! Jag skall försöka göra detta inlägg relativt kort, även om fyra debattörer åter har varit uppe.

Måndagen den
7 maj 1973*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

Fru Sundberg menade att det var rimligt att motionärerna fick avvakta ett utredningsarbete innan man avkrävde partiet definitiva ställnings-taganden, och jag skall utan vidare säga att det tycker jag är rimligt. Men då måste jag naturligtvis, även om jag räkar sitta i kanslihuset, kräva samma respekt för att jag på mitt partis vägnar känner behov av att avvakta SIA-utredningen och betygsutredningen, för att nämna två exempel, innan jag vill ta ställning. Det skulle om möjligt innebära en ännu grövre nonchalans mot den utredning som regeringen har tillsatt om jag inte avvaktade dels utredningens förslag, dels det remissförfarande som skall komma i anslutning till detta.

När det gäller delningstalet per klass är den intressanta frågan: Vilken effekt tror fru Sundberg att en sänkning av delningstalet med 1 får för arbetet i skolan? Jag tror att alla – både lärare och elever och vi här – är beredda att säga att det inte är det som vi i så fall är ute efter. Det är de stora sänkningarna - till 25 eller 20 – som behövs för att få en klar och tydlig effekt. Då uppstår inte problemet att skilja mellan delningstal och medeltal, utan då sammanfaller beräkningarna någonstans på miljard-nivån.

Vad jag har antytt som en möjlighet, om man verkligen prioriterar högt att vi skall få ett lågt elevantal per klass, är att pröva en koncentration av resurserna för att nå just det målet. Det pågår ju faktiskt i dag ett försök i Malmö och ett försök i Kalmar. Skulle man inom skolan utredningsmässigt nu i första omgången - komma till att man vill använda resurserna på det sättet, så skall vi naturligtvis som politiker lyssna till detta. Men jag vill inte låsa mig för någonting sådant i dag, eftersom det bl. a. skulle innebära att man skulle ta bort delar av specialundervisningen osv. Låt oss emellertid försöksmässigt se vilka effekter det får!

I fråga om ryckigheten kanske jag inte heller behöver orda så mycket. Det måste ändå vara en målsättning att när vi har satt in en åtgärd, börjat använda en ny pedagogik inom en skola på ett visst stadium, så bör den vanliga gången vara att de första eleverna skall ha hunnit gå igenom stadiet enligt dessa nya principer innan man kan bedöma om metoden är bra eller inte. I något enstaka undantagsfall kan det mycket snabbt visa sig att det varit en felsatsning, och då kan man naturligtvis, trots att det för föräldrar och lärare måste framstå som en väldig ryckighet, bryta mot en huvudprincip. Men vad jag gav uttryck för tidigare var huvudprincipen att beslutar man -- vare sig det gäller på expertstadiet eller på parlamentariskt håll -- om en viss förändring, så måste man innan man bedömer förändringens effekt se hur dessa elever klarar sig när de har fått gå igenom stadiet som helhet.

Om jag förenklar detta med ”politiska beslut” till vad frågan i verkligheten gäller, så skall det väl inte vara så att vi fattar politiska beslut om Pythagoras’ sats. Det måste vara en expertbedömning, och jag tror att denna kammarer skulle bli om möjligt ännu folktommare, om vi försökte oss på debatter av det slaget. Dessutom anser jag principiellt inte att vi som politiker skall överta experternas arbetsuppgifter -- dels tar det tid från andra uppgifter, dels är experterna i vissa avseenden bättre beslutsfattare än vad rimligen politikerna kan vara.

Måndagen den
7 maj 1973

— — — — —
*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

Det var detta jag ville ha sagt med min första replik.

När det gäller lärarna uppfattar jag inte saken så att lärarna över hela linjen skulle vara djupt kritiska - som både fru Sundberg och herr Burenstam Linder tycktes vilja göra gällande - mot dagens skola. Det framgår tvärtom av Lärarförbundets egen undersökning att praktiskt taget samtliga lärare ställde sig bakom principerna för dagens skola. Att de sedan vill diskutera olika praktiska detaljer och utformningen av skolan är alldeles givet. Men jag finner det vara ett utomordentligt stöd att lärarna på detta sätt ställer sig bakom principerna för den svenska grundskolan.

Herr Richardson behöver jag nu kanske inte säga mycket ytterligare till. Jag vill bara dementera den teori han hade om statsministern. Den teorin brister också historiemässigt i ett visst avscende. Socialdemokraterna byter inte särskilt ofta partiordförande som bekant, och därför kommer jag säkerligen att vara uppe i pensionsåldern, jag skall inte säga när vi byter statsminister men när vi byter partiordförande. Teorin håller alltså inte. Vi kommer att fortsätta traditionen att behålla våra partiordförande relativt länge. Det är som känt olika praxis på den punkten, men det skall jag inte nu gå in på.

Sedan hade herr Richardson litet otur när han tog ett enda exempel för att bevisa att jag hade en mer politisk inställning till skolan. Det exempel som herr Richardson nämnde gick ut på att skolan var ett medel för överklassen. Det är faktiskt så att detta har jag citerat från Ragnar Edenman, vars inställning herr Richardson framställde som höjden av objektivitet: herr Richardson menade att Ragnar Edenman var mera intresserad av skolpolitik med kraftigare betoning på skola än på politik. Ragnar Edenman har visat hur den gamla skolan var strängt fördelad efter socialgrupperna, efter klasserna i samhället. Barnen från socialgrupp 3, arbetarklassen, gick till folkskolan, barnen från socialgrupp 2 -- tjänstemännens barn - till realskolan och barnen från socialgrupp 1 till universiteten, i sämsta fall bara till gymnasiet. Ragnar Edenman har mycket slående, tycker jag, visat att skolan på det sättet var en del i det gamla klassamhället, medan den nya skolan syftar till att motverka klassuppdelning av detta slag. Och jag har faktiskt uppfattat det så att detta också varit en liberal strävan, att skolan på det här sättet skall vara ett medel att utjämna skillnader och orättvisor mellan olika samhällsklasser.

Jag kan också vara relativt kortfattad i fråga om herr Wikström. När det gäller de tvååriga gymnasielinjerna har vi haft en debatt tidigare, där jag mycket klart gett uttryck för hur jag ser på den tvååriga gymnasieskolan och risken för återvändsgränder. Det jag i den aktuella debatten vänt mig mot är att man tar ut en grupp elever, som tidigare stannade vid en sjuårig utbildning och där vi nu har ambitionen att klara dem fram till en elvaårig utbildning, i vilken vi för in ämnet svenska och teoretiska inslag, därför att vi vet hur viktig denna kommunikationsmöjlighet är. Den gruppen tar man alltså ut och ställer dess resultat mot resultaten i den gamla urvalsskolan samt säger att här är det en kvalitetsförsämring. Det har inte förekommit i dagens debatt, men det görs tyvärr alltför ofta, och det tycker jag är en fruktansvärt orättvis jämförelse. Det är också

orättvisa krav man då ställer på den nya skolan. Däremot skall jag nu inte ta upp frågan om den allmänna och den speciella behörigheten. Den får vi återkomma till vid ett senare tillfälle, när vi har ett bättre underlag än när vi förde den principdebatten tidigare.

Herr Burenstam Linder sade också att han här bara har återgivit ett antal undersökningar. Då vill jag betona att herr Burenstam Linder snabbt och ytligt redogjorde för ett antal undersökningar som jag – om vi hade haft obegränsad tid till vårt förfogande – mycket väl skulle ha kunnat gå in på undersökning för undersökning. Enbart beskrivningen av skolöverstyrelsens ståndpunkter, vilken herr Burenstam Linder grundade på en tidningsartikel som i så fall har misslett honom, är ett exempel på det orimliga i att utdöma vår skola på sådant material. Ingen som här har lyssnat till herr Burenstam Linder och ingen som senare kommer att läsa kammarens protokoll kan säkerligen dra annan slutsats än att herr Burenstam Linder i sitt första inlägg dömde ut den svenska skolan. Hans andra inlägg tyckte jag däremot var mera nyanserat. En sådan uppläggning av skoldebatten tycker jag är fruktilös, för att inte säga farlig, eftersom vi då ju aldrig når fram till de sakfrågor som är viktiga att diskutera och de brister som det är så nödvändigt att vi rättar till.

Sedan skall jag inte fortsätta debatten om Lärartidningen, men inte heller där tror jag att någon åhörare kunde uppfatta herr Burenstam Linders ord som något annat än en insinuation om att vederbörande var en kommande s-ledamot av denna kammare. Varför annars betona att det var en socialdemokrat? Det hade ju räckt med att säga en blivande ledamot av denna kammare. Om man läser protokollet tror jag att man inte heller på den punkten kommer till någon annan slutsats än jag gav uttryck åt i min första replik.

Vidare tyckte jag det var bra att herr Burenstam Linder sade att han upplevde sina egna studenter som bra studenter. Det borde väl då också stämma litet till eftertanke mot den allmänna svartmålning av skolan som förekommer. Herr Burenstam Linder sade att hans egna erfarenheter inte stämmer med den bild som då och då målas upp – men tänk så värdefullt det hade varit om det hade kommit fram som en nyansering i herr Burenstam Linders första inlägg! Då är det möjligt att också karaktären på mitt inlägg hade blivit något annorlunda.

I sitt första inlägg sade herr Burenstam Linder att Sverige är ett ekonomiskt högtstående land och att det var märkligt att vi då inte skulle kunna ha ett bra utbildningsväsende. Men när herr Burenstam Linder nu skulle motivera sin argumentering rörande Statsföretag och annan företagsamhet svängde han plötsligt och sade att vi har fört en misslyckad ekonomisk politik; i annat fall skulle vi haft råd med mycket mera på utbildningsområdet. De två ståndpunkterna, intagna med kort tidsmellanrum, är inte heller särskilt konsekventa.

Likaså är kritiken mot det långsamma arbetet i betygsutredningen illa underbyggd. Utredningen har ju tillsatts nyligen men har haft ett flertal sammanträden och är i full gång med sitt arbete. Där kan den moderate ledamoten genom konstruktiva förslag medverka ytterligare till att arbetet påskyndas. Och eftersom det har frågats varför jag tillsatte den utredningen vill jag understryka att den grupp som är mest berörd av

Måndagen den
7 maj 1973

Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.

betygen. nämligen eleverna och deras organisationer, inte ville ha det föreslagna betygssystemet, och jag ser det som väldigt viktigt att eleverna är med och stöttar det förslag som vi så småningom kommer att stanna för.

Till slut fick vi nu ändå beskedet - och det var synd att det kom så här i debattens slutskede - att moderata partiet i dag inte vill ha en elitkola och att man där inte vill ha någon differentiering av skolsystemet utan vill att vi skall behålla den sammanhållna skolan. Det betraktar jag som det viktigaste beskedet i denna debatt. Det är inte så underligt att jag tog upp den saken i min replik, när herr Burenstam Linder inte svarade i första omgången. Alla våra stora tidningar och TV har ju refererat herr Wallmarks inlägg och slagit upp det stort. Visserligen har det anförts att han är representant för näringslivet. Men det var inte länge sedan han var representant för moderaterna - deras främste talesman i första kammaren i utbildningspolitik. Vi vet att det är rätt goda kontakter mellan moderata samlingspartiet och näringslivet, och därför har jag ansett att jag har fullt fog att ställa frågan. Men det är bra att vi har fått ett klart besked på den punkten. Det tror jag är väldigt viktigt för den utbildningspolitiska debatten, för då kan vi städa undan en rad av de punkter som annars ligger framför en debatt i sakfrågorna. När så skett kommer jag att vara villig att medverka till att vi tar upp en konstruktiv debatt om den svenska skolan - en debatt som har som utgångspunkt att vi nu har skapat en organisation och en struktur som är hållbar och som vi skall slå vakt om därför att den ger oss de förutsättningar som riksdagen tidigare har varit enig om måste gälla för en skola i ett demokratiskt samhälle och i en modern industristat. Sedan kan det finnas olika meningar om vilka praktiska lösningar man skall använda sig av, och därvidlag skall vi inte vara doktrinärt bundna vid olika ståndpunkter därför att vi just nu använder en viss metod. Jag vet att man kommer att inta samma attityd från verkets sida.

Jag vill hänvisa till den debattskrift om skolans arbetsmiljö som SIA-utredningen redan har presterat, som jag tycker är en bra utgångspunkt för debatten ute i skolorna - en debatt som jag hoppas att lärare, elever, övrig personal och politiker skall ägna tid och intresse åt. Den kommer att så småningom ge oss ett underlag för ett beslutsfattande i denna riksdag, där vi steg för steg - innehållsmässigt - skall försöka göra skolan bättre. Jag är, som sagt, övertygad om att vi, när vi i slutet av denna månad får resultatet av den stora internationella undersökningen, skall finna att vi - trots det intensiva reformarbete vi bedrivit i Sverige på både grundskolenivå och gymnasieskolenivån - i detta läge åstadkommer bra resultat. Och då har vi det stora tunga och besvärliga yttre reformarbetet bakom oss. Vi kan nu helt koncentrera oss på att innehållsmässigt göra skolan bättre samtidigt som många andra länder står inför uppgiften att göra den smärtsamma process som övergången från en parallellskola till en sammanhållen skola innebär.

Fru talman! Som sista punkt vill jag, för att bevisa att man inte ens i dessa länder som bibehållit det gamla urvalssystemet är helt utan problem, läsa följande:

”En undersökning som gjorts vid flera gymnasier avslöjar att mer än

hälften av eleverna visar sig absolut inte kunna säga när Corneille.” — — — — —
”Balzac, Robespierre eller ens Kristus levde. Tre fjärdedelar av dem har aldrig hört talas om reformationen och känner inte till tidpunkten för ryska revolutionen. ’Som regel’ säger en lärare ’betraktar eleverna alla händelser före 1960 med en paleontologs ögon’. Ett annat läraromdöme är att de skriftliga proven är en bråte banaliteter och fraser utan början och slut. Man kan ha nått en fil. kand. och ändå göra grova stavfel.”

Dessa omdömen är alltså inte hämtade från den svenska debatten, från Svenska Dagbladet, utan de återfinns i en artikel i Le Figaro under rubriken Inte längre samma kultur, inte längre samma barn. Den franska skolan är, som alla vet som deltar i denna debatt, den gamla urvalsskolan, och citatet visar att man där kan föra exakt samma debatt och diskussion om kvalitet och prestationer. Jag har, för att ytterligare något nyansera diskussionen, velat anföra detta, och det kan kanske också något medverka till att överbygga motsättningarna.

Herr RICHARDSON (fp):

Fru talman! Jag vill bara säga några få ord beträffande frågan om den sociala snedrekryteringen. Den har självfallet varit ett utomordentligt allvarligt problem och är det alltså. Och det är riktigt, som utbildningsministern säger, att liberala politiker ivrigt har strävat efter att göra någonting åt detta — alltifrån Adolf Hedin och Fridtjov Berg till Bertil Ohlin och Gunnar Helén.

Själv har jag vid flera tillfällen tagit upp denna fråga i riksdagen och uttryckt bekymmer över det sätt på vilket den minskade tillströmningen till universiteten påverkar rekryteringen från social utgångspunkt.

Vad beträffar den mening ur broschyren som jag citerade kan den väl knappast vara ett direktcitat av Ragnar Edenman. Skulle det trots allt vara så, får jag självfallet ompröva min uppfattning om hans saklighet.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Utbildningsministern sade att jag hade dömt ut skolan. Han måste på nytt ha haft en ny debattmotståndare. Jag välkomnade den ökning vi har haft i omfattningen av skolutbildningen, att det är fler som går i skolan och att det satsas mera pengar på den. Jag framlade sedan en serie förslag till hur man ytterligare skulle kunna förbättra den, och jag gjorde det mot bakgrund av den kritik som framställdes från en lång rad håll. Hur kan man kalla detta för att döma ut skolan?

Utbildningsministern fann också någon brist på logik i att jag dels i mitt första inlägg sade att Sverige är ett ekonomiskt högtstående land — det är ingen hemlighet; det kan man läsa i vilken statistikbok som helst — dels påpekat att vår relativa position förändrats till det sämre ungefär sedan 1965. Vi har haft en lägre utvecklingstakt här i landet än man haft i andra länder — det är inte heller någon hemlighet. Detta har skapat en lång rad ekonomiska svårigheter, som är bekanta för många människor och självfallet också för Ingvar Carlsson. Vad kan det finnas för motsättning i dessa två konstateranden? Den ligger åtminstone inte på det logiska planet, som utbildningsministern vill göra gällande.

Det är fantastiskt att höra hur utbildningsministern försöker blåsa upp

Måndagen den
7 maj 1973

*Ang. kvaliteten i
skolutbildningen,
m. m.*

det till något enormt att jag "till slut" tagit avstånd från den s. k. elitskolan. Jag läste de där små raderna om elitskolan i interpellations- svaret, och jag fann inte någon speciell anledning att hetsa upp mig över vad som stod där, helt enkelt därför att jag inte sett att vi i riksdagspolitiken lagt fram några förslag som visar att vi skulle vilja ha någon skola för en begränsad elit. I det program jag själv lade fram mot slutet av mitt inlägg fanns ingenting som skulle innebära något sådant. Tvärtom!

Slutligen vill jag påminna utbildningsministern om att de synpunkter jag framförde med ledning av vad bl. a. en yrkesman som Sven Delblanc påpekat vittnar om ett intresse av helt annat slag än det som utbildningsministern med sådan förtjusning tillvitar mig. Jag har fortfarande inte fått någon synpunkt från utbildningsministern på det faktum att den nya skolan, genom att man har sänkt kvalitetskraven i själva skolan som kunskapsförmedlare, har kommit att ge ett ökat övertag åt de elever som har en familjebakgrund som är studieinspirerande.

Hur som helst, mot bakgrund av det ställningstagande som herr Carlsson fann en glädje i att jag "till slut" hade gjort, förklarade han – om jag förstod det rätt; det kanske vi kan få klarlagt – att han skulle vara beredd att göra något slags omprovning; han skulle inte vara doktrinärt bunden, sade han. Fanns det här en antydning om att det verkligen, trots de ganska så självbelättna tonfall som anslogs i interpellationssvaret, är dags att göra en rejäl omprovning mot bakgrund av de synpunkter som framförts från en lång rad håll och som jag i mitt första inlägg citerade och refererade?

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Fru talman! Den senaste frågan – eller kanske t. o. m. den sista frågan som herr Burenstam Linder ställde anser jag finns besvarad redan i direktiven till SIA-utredningen. Där slås klart fast att utredningen skall pröva vilka åtgärder som kan vidtas för att innehållsmässigt göra skolan bättre. Jag har dessutom följt upp frågan med direktiven till SSK-utredningen, som skall pröva de organisatoriska konsekvenserna av t. ex. större skollokaler och beslutanderätt. Jag vet att exempelvis herr Wikström på sitt partis vägnar är intresserad av just den delen.

Jag vill å min sida konstatera att det, såvitt jag har kunnat bedöma debatten här, från alla partiers sida finns för det första en uppslutning bakom principerna för den svenska skolan, för det andra ett avståndstagande från svartmålning av vad skolan presterar och för det tredje en uttalad önskan rörande en konstruktiv debatt om hur vi skall kunna göra den svenska skolan ännu bättre. I den debatten vill jag gärna delta, och från den utgångspunkten tror jag att den långa diskussionen i kammaren kanske trots allt har varit välgörande.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Jag fäste mig vid att utbildningsministern i sitt näst sista inlägg om elitskolan sade att därför att jag hade gjort ett uttalande om elitskolan skulle man nu kunna tänka sig att samarbeta och att han för

sin del inte skulle vara doktrinärt bunden vid utformningen av förbättringar av skolan. Det verkade som om det fanns något nytt initiativ – men det var kanske helt fel? Av hans senaste inlägg föreföll det som om jag hade tagit miste där. Detta vore i så fall beklagligt. Det vore beklagligt därför att kvar från denna debatt står också att det, att döma av en lång rad rapporter som man läser, behövs åtgärder för att ge ungdomen bästa möjliga framtid genom att ge den bättre kunskaper i skolan än den under nuvarande förhållande tycks få.

Utbildningsministern och jag är helt överens om att någon svartmålning skall vi inte ha – det är alltid fel med svartmålning – men att vi skall iakttä och se vad som tycks vara en verklighet. Jag blir därför förvånad när jag läser dessa långa rader av olika utredningar, som ger vid handen att det tycks finnas missförhållanden som utbildningsministern inte riktigt vill erkänna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkanden nr 26, 28 och 29, lagutskottets betänkanden nr 15 och 16, socialutskottets betänkanden nr 10 och 12–17 samt utbildningsutskottets betänkanden nr 25–27.

§ 7 Fru andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle utbildningsutskottets betänkanden nr 27, 25 och 26 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 8 Anmäldes och bordlades

Socialförsäkringsutskottets betänkande

Nr 24 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 22 i anledning av propositionen 1973:68 med förslag till lag om ändring i lagen (1938:274) om rätt till jakt, m. m. jämte motioner

Nr 24 angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Näringsutskottets betänkande

Nr 46 i anledning av motion angående handeln med bilreservdelar

Inrikesutskottets betänkanden

Nr 17 i anledning av propositionen 1973:85 angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1972/73 såvitt propositionen hänvisats till inrikesutskottet

Nr 24 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 81

Måndagen den
7 maj 1973

§ 9 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1980 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*
avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:122 angående
godkännande av överenskommelse om Nordiska ministerrådets sekreta-
riat och deras rättsliga ställning, m. m.

Nr 1981 av herr *Nordgren m. fl.*

Nr 1982 av herrar *Wikström* och *Hamrin*
avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:123 med förslag
till ändring i tryckfrihetsförordningen

Nr 1983 av herr tredje vice talmannen *Virgin* och herr *Petersson* i
Gäddvik

Nr 1984 av herr *Wååg m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:124 angående
förvärv av aktier i Crownair Swedish Ltd AB

Nr 1985 av herr *Gustafsson* i Barkaby *m. fl.*

Nr 1986 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1987 av herr *Levin*

Nr 1988 av herr *Turesson*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:126 med förslag
om särskilt forskningsavdrag och exportkreditstöd för industrin

§ 10 Kammaren åtskildes kl. 15.08.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert